

STICHTING PENSIOENFONDS VAN DE
STICHTING NATIONAAL LUCHT-
EN RUIMTEVAARTLABORATORIUM

Jaarverslag
Stichting Pensioenfonds van de
Stichting Nationaal Lucht- en
Ruimtevaartlaboratorium
2018

Opgesteld: mw. H.J. van der Stoel
M.A. Pielstroom

Afsluiting: 25 juni 2019

INHOUDSOPGAVE

BESTUURSVERSLAG	5
1 Kenmerken pensioenfonds	5
1.1 Doelstelling van het Pensioenfonds	5
1.2 Pensioenregeling	5
1.3 Herverzekering	5
1.4 Personalialia	7
2 Ontwikkelingen van het pensioenfonds	10
Kengetallen	10
2.1 Bestand deelnemers en pensioengerechtigden	11
2.2 Verslag over het jaar 2018	14
2.3 Financiële toelichting	23
2.3.1 Grondslagen voor de verslaglegging	23
2.3.2 Risico paragraaf	23
2.3.3 Integraal Risico Management	26
2.3.4 Uitvoeringskosten	27
2.3.5 Vrije Depot I en II	29
2.3.6 Actuele dekkingsgraad en fondsdekkingsgraad	31
2.3.7 Haalbaarheidstoets	32
2.3.8 Samenvatting Actuarieel Rapport 2018	32
2.4 Intrestwinstdeling gesepareerd beleggingsdepot	33
2.5 Technische winstdeling	34
INTERN TOEZICHT	36
3 Verantwoordingsorgaan en visitatiecommissie	36
3.1 Bevindingen en aanbevelingen van het Verantwoordingsorgaan	36
3.1.1 Verslag Verantwoordingsorgaan over het jaar 2018	36
3.1.2 Reactie van het Pensioenfondsbestuur	37
3.1.3 De door het Pensioenfondsbestuur te nemen of genomen acties	37
3.1.4 Verslag activiteiten Verantwoordingsorgaan 2018	37
3.2 Bevindingen en aanbevelingen van de Visitatiecommissie	38
3.2.1 Samenvatting Visitatiecommissie	38
3.2.2 Reactie bestuur op rapport visitatiecommissie	41
JAARREKENING	44
4 Balans per 31 december 2018 (na bestemming van het resultaat)	44
5 Staat van baten en lasten over 2018	46
6 Kasstroomoverzicht	48

7	Toelichting op de balans en de staat van baten en lasten	49
7.1	Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	49
7.2	Toelichting op de balans	57
7.3	Toelichting op de staat van baten en lasten over 2018	70
	OVERIGE GEGEVENS	77
8	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	78
9	Actuariële verklaring	85
	BIJLAGEN	87
	Bijlage A: Bijdrage werkgever en werknemers	87
	Bijlage B: Overzicht Vrije Depot I en II	90
	Bijlage C: Overzicht Vermogensontwikkeling	92
	Bijlage D: Verklaring gehanteerde begrippen	94

Deze pagina is bewust verder leeg gelaten.

BESTUURSVERSLAG

1 KENMERKEN PENSIOENFONDS

1.1 Doelstelling van het Pensioenfonds

De Stichting Pensioenfonds van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (verder genoemd 'het Fonds') stelt zich ten doel: het treffen van voorzieningen voor de (gewezen-, oud-) deelnemers en hun nagelaten betrekkingen in de vorm van ouderdoms-, partner- en wezenpensioenen, op de wijze als omschreven in het reglement.

1.2 Pensioenregeling

Het Fonds verleent volgens de regeling aanspraken op:

- a. ouderdomspensioen;
- b. partnerpensioen;
- c. wezenpensioen.

Bij toetreding tot het Fonds worden de aanspraken herverzekerd.

1.3 Herverzekering

Het Fonds is volledig herverzekerd bij Aegon Levensverzekering NV (hierna: Aegon). Het huidige contract is afgesloten in 2016 en loopt van 1 januari 2016 tot en met 31 december 2020. De volgende onderdelen kenmerken het huidige contract.

Rekenrente

Aegon berekent zijn tarieven nog op basis van 4% rekenrente. Dit contract is echter afgesloten op de rentecurve van 11 november 2015. Aegon berekent daarom aan de hand van deze rentecurve een zogenoemde Marktrente Correctie (MRC) van 1,7374. De 73,74% opslag wordt gebruikt om de premie en koopsommen gedurende de gehele contractperiode zodanig te verhogen dat er een afgeleide van de marktwaarde ontstaat.

Sterftetafel

In het contract is uitgegaan van de Pensioentafel 2010.

De uitruilpercentages zijn actuariel neutraal vastgesteld. Deze percentages zijn in 2016 aangepast aan de trend van uitruil en worden jaarlijks vastgesteld.

Technisch resultaat op sterfte- en arbeidsongeschiktheid

Dit resultaat wordt gezien over een periode van vijf jaar. Aan het einde van de contractperiode wordt, van het gepoolde winstsaldo, 60% door Aegon uitgekeerd als er ook een nieuw herverzekeringscontract is afgesloten. Als er niet aansluitend een nieuw herverzekeringscontract bij Aegon is gesloten, zal er pas afgerekend worden na een periode van 2 jaar. Een eventueel negatief saldo wordt niet verrekend.

In 1989 liep de eerste vijfjaars-periode af. In 2015 was de zesde contractperiode afgelopen. Voor de afwikkeling van de resultaten van de zevende periode (2016-2020) wordt verwezen naar de opstelling in hoofdstuk 2.5 van dit bestuursverslag en de bijbehorende verantwoording in de staat van baten en lasten.

Resultaat op beleggingen

Aegon houdt voor het Fonds een separaat beleggingsdepot aan, waarvan de grootte overeen dient te komen met de voorziening voor pensioenverplichtingen benodigd voor de na 1 januari 1985 opgebouwde pensioenrechten.

Sinds 2011 wordt jaarlijks berekend wat het verschil is tussen de waarde van de beleggingen en de waarde van de voorziening op marktrente.

Het meerdere wordt uitgekeerd aan het Fonds. Een tekort in enig jaar wordt niet in rekening-courant verrekend doch doorgeschoven naar het daaropvolgende jaar.

Voor een overzicht van de jaarlijkse opbrengst wordt verwezen naar hoofdstuk 2.4.

Jaarlijks wordt door Aegon dit resultaat berekend en wordt over de beleggingen verslag uitgebracht. Over de wijze van resultatenbepaling wordt verwezen naar Bijlage IV van het contract met Aegon. Dit contract ligt voor deelnemers aan het Fonds bij de secretaris van het Fonds ter inzage.

1.4 Personalia

Samenstelling bestuur

Het bestuur was gedurende het jaar 2018 als volgt samengesteld:

Namens de werkgever:

L.W. Esselman (61), voorzitter

Mw. O. E. van Randwijck (52), vice-voorzitter

Namens de deelnemers:

Mw. H.J. van der Stoel (51), secretaris plv. vacant

Tot 1 juli:

Mw. K.M. van Wijk (62), penningmeester plv. H.P.J. Veerman (60)

M.A. Pielstroom (45), lid plv. C.J. Jansen (69)
(namens de gepensioneerden) (gepensioneerde)

Vanaf 1 juli:

M.A. Pielstroom (45), penningmeester plv. H.P.J. Veerman (60)

C.J. Jansen (69), lid (gepensioneerde) plv. vacant

Compliance officer van het Fonds

H.O. Gorter. De heer Gorter is sinds 2006 in dienst van het NLR als jurist en heeft zijn functie als CO per 1 januari 2018 weer opgepakt.

Administrateur van het Fonds

Mw. H.J. van der Stoel

Intern toezicht

Het intern toezicht heeft betrekking op het kritisch bezien van het functioneren van (het bestuur van) het Fonds door onafhankelijke deskundigen. Op 1 juli 2014 is de Wet Versterking Bestuur Pensioenfonds in werking getreden.

Het bestuur heeft zijn voorkeur uitgesproken voor een paritair bestuursmodel met een Verantwoordingsorgaan en een Visitatiecommissie bestaande uit externe deskundigen en heeft deze keuze aan het VO voor advies voorgelegd. Het VO heeft positief geadviseerd en één en ander is conform het bestuursbesluit geïmplementeerd.

Samenstelling Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan (VO) was gedurende het jaar 2018 als volgt samengesteld:

Namens de werkgever:

J.W.E. Storm van 's Gravesande (69), voorzitter

A.W. Gerritsma (69), plv. secretaris

Namens de deelnemers:
M.A. Piers (56), algemeen lid
G. van der Nat (46), secretaris

Namens de pensioengerechtigden:
Vacant, algemeen lid
Vacant, plv. voorzitter

De heer Storm van 's Gravesande was in de periode 1988-2007 voorzitter van het pensioenfondsbestuur namens de werkgever.
De heer Gerritsma was tot medio 2011 lid van de pensioenfondsbesturen van KLM.

De heer Piers is sinds 1985 werkzaam bij het NLR en zijn huidige functie is businessmanager.
De heer Van der Nat is sinds 1997 werkzaam bij het NLR en heeft in de deelnemersraad en de pensioenwijzigingscommissie 2013-2014 gezeten.

De leden namens de gepensioneerden zijn per 31 december 2017 afgetreden en in 2018 is het niet gelukt om de vacatures te vervullen.

Diversiteit in bestuur en verantwoordingsorgaan

De diversiteit van geledingen, leeftijden en geslacht wordt nagestreefd voor bestuur en verantwoordingsorgaan. De laatste vacatures in beide organen zijn ingevuld door relatief jongere deelnemers. Voor een volgende vacature in het bestuur gaat de voorkeur uit naar een relatief jonge bestuurder. Momenteel is een vrouwelijke collega van boven de 40 in opleiding voor het pensioenfondsbestuur. De mannelijke collega (onder de 40), die het traject vorig jaar begonnen was, is ondertussen werkzaam voor een ander bedrijf. Voor het verantwoordingsorgaan zal in de toekomst ook nadrukkelijk naar vrouwelijke invulling van de ontstane vacatures worden gekeken. Het is in 2018 niet gelukt om nieuwe leden, namens de pensioengerechtigden, voor het verantwoordingsorgaan te vinden. De overige leden van het verantwoordingsorgaan zijn zich er van bewust dat zij alle belangen evenwichtig moeten afwegen.

Visitatiecommissie

Begin 2019 is er een visitatie uitgevoerd over 2018. Een samenvatting van het rapport van deze visitatie is in dit jaarverslag opgenomen (hoofdstuk 3.2).

De Visitatiecommissie was als volgt samengesteld:
J.W. Rietmulder, J.A.W. Apeldoorn en mevrouw mr. M. Meijer-Zaalberg.

Actuaris

De adviserende actuaris van het Fonds is drs. H. Zaghdoudi AAG van Willis Towers Watson Netherlands B.V.

De waarmede actuaris van het Fonds is drs. C.G.M. Kroon AAG verbonden aan Willis Towers Watson Netherlands B.V.

Bovengenoemde functies zijn in persoon gescheiden.

DNB heeft in 2010 de gedragscode van bovengenoemde instelling betreffende de onafhankelijkheid van de actuariële organisatie goedgekeurd.

Accountant

De accountant van het Fonds is Q. Tsar RA van Ernst & Young Accountants LLP te Amsterdam.

Herverzekeringsmaatschappij

De pensioenaanspraken zijn herverzekerd bij Aegon Levensverzekering NV te Den Haag. Het contract met betrekking tot opbouw nieuwe aanspraken is geldig tot en met 31 december 2020. De actuariële controle van het depotverslag van Aegon is uitgevoerd in opdracht van het Fonds door de adviserend actuaris van het Fonds.

2 ONTWIKKELINGEN VAN HET PENSIOENFONDS

Kengetallen

<i>Kengetallen</i>	2018	2017	2016	2015	2014
Deelnemers					
actieve deelnemers	615	598	620	635	647
arbeidsongeschikte deelnemers	7	9	9	10	16
gewezen deelnemers	574	560	558	542	532
pensioengerechtigde deelnemers	773	760	738	742	720
Totaal deelnemers	1.969	1.927	1.925	1.929	1.915
Premies					
Premies	6.399	8.686	6.580	5.391	4.497
backservice en waardeoverdrachten	21	-13	23	1.031	561
garantiekosten	258	166	110	1.217	1.229
administratiekosten	55	56	57	81	57
Totaal premiekosten	6.733	8.895	6.770	7.722	6.344
Premie opbouw	1,75%	1,75%	1,75%	1,75%	1,75%
Voor de grondslag wordt verwezen naar het reglement artikel 5					
Totaal uitkeringen	13.969	13.436	12.956	12.763	13.402
Vermogen					
Stichtingskapitaal en reserves	98.342	115.392	107.195	103.029	104.328
Overige technische voorzieningen	1.897	1.897	1.897	1.897	677
Herverzekerde VPV	496.925	477.110	485.567	453.857	432.373
Totaal vermogen	597.164	594.399	594.659	558.783	537.378
Waarvan door Herverzekerder gedekt	76.559	44.981	56.536	50.577	14.419
Dekkingsgraad	118,7%	123,5%	121,4%	122,3%	124,1%
Fondsdekkingsgraad*	124,5%	131,0%	128,7%	131,9%	134,5%
Vereiste (Minimale) dekkingsgraad	101,0%	101,0%	101,0%	101,0%	101,0%
Reële dekkingsgraad	99,3%	102,7%	100,7%	102,1%	
Indexering slapers en gepensioneerden					
Basis: loonindex per 1 juli	2,460%	1,290%	2,050%	1,430%	0,757%
Groep voor 2002: index max 3% cum.	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Groep na 2002: toegekend % loonindex	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%
Indexering actieven (middelloonregeling)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	n.v.t.
Beleggingen**					
Vastgoed	16.310	17.602	19.927	13.695	11.781
Hypotheke	83.867	84.912	79.311	59.421	74.859
Staatsobligaties	194.856	186.594	192.803	138.332	120.664
Credits	76.389	82.641	89.942	120.149	132.951
Asset Backed Securities	28.572	24.802	27.077	36.440	43.086
Aandelen	79.046	92.361	71.428	67.026	52.090
Overige	51.255	53.080	55.909	70.692	76.673
Totaal beleggingen	530.295	541.992	536.397	505.755	512.104
Rendement op beleggingen	-476	9.981	34.624	1.054	97.424
Beleggingskosten totaal	1.919	1.763	1.617	1.481	1.376

* Fondsdekkingsgraad wordt omschreven in par 2.3.6 ** exclusief liquiditeiten in de beleggingsportefeuille

2.1 Bestand deelnemers en pensioengerechtigden

Evenals voorgaande jaren heeft onze verzekeringsmaatschappij (Aegon) een opgave verstrekt van de grootte van de uitgekeerde pensioenen. Samengevat en afgerond op duizendtallen ziet u hieronder de opgave voor 2018 en ter vergelijking de cijfers voor 2017 in de kolom ernaast.

	Uitkeringen 2018		Uitkeringen 2017	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Ouderdomspensioen	595	11.312	586	10.853
Partnerpensioen	195	2.495	187	2.304
Wezenpensioen	18	66	18	69
Afkoop*	3	7	2	6
Totaal	811	13.880	793	13.232

*De post "Afkoop" betreft een uitkering ineens, omdat het uit te keren pensioen lager is dan € 474,11 per jaar.

Naast deze uitkeringen aan deelnemers is een bedrag groot 89 (2017: 202) uitbetaald aan andere pensioenfondsen in verband met uitgaande waardeoverdrachten

Naast de hierboven door Aegon verrichte uitkeringen, werd nog een aantal niet-verzekerde toeslagen gegeven op ingegane pensioenen van de regeling, die gold van 1 januari 1957 tot 1 januari 1975, teneinde deze op te trekken tot het niveau van de huidige regeling. Deze toeslagen bedroegen in 2018 (2017):

	Uitkeringen 2018		Uitkeringen 2017	
	Aantal	Bedrag	Aantal	Bedrag
Ouderdomspensioen	0	0	0	0
Partnerpensioen	5	10	5	10
Totaal	5	10	5	10

Op dit moment sluit de einddatum van de WIA/WAO-uitkering (AOW-gerechtigde leeftijd) aan bij de ingang van de uitkering van de AOW en het ouderdomspensioen. Hierdoor zijn er op dit moment geen overbruggingsuitkeringen. Als in de toekomst deze aansluiting weer gaat ontbreken, kan deze overbrugging weer worden verstrekt.

Het verloop van het aantal deelnemers (incl. VUT-gerechtigden) was als volgt:

Jaar	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Deelnemers primo	747	749	738	702	691	660	647	637	641	598
Toegetroeden	44	30	16	30	16	23	34	26	16	64
	791	779	754	732	707	683	681	663	657	662
Uitgetreden	17	20	25	20	21	27	27	13	44	41
Gepensioneerd	24	19	25	21	25	6	16	7	13	5
Overleden	1	2	2	0	1	3	1	2	2	1

Totaal uitgetreden	42	41	52	41	47	36	44	22	59	47
Deelnemers ultimo	749	738	702	691	660	647	637	641	598	615

Het aantal deelnemers waarvoor, wegens arbeidsongeschiktheid, geen (of een gedeeltelijke) premie moet worden betaald en waarvoor wel aanspraken worden opgebouwd, bedraagt 7 (2017: 9). Hiervan zijn 4 (2017: 4) personen nog (gedeeltelijk) bij het NLR in dienst.

Het aantal deelnemers met een premievrije polis (slaperpolissen) bedraagt 574 (2017: 560).

Er zijn geen werknemers bij het NLR in dienst die reglementair deelnemer konden zijn maar een afstandsverklaring hebben ondertekend.

Aanspraken van de actieve deelnemers op ouderdomspensioen aan het einde van het boekjaar

Bedragen in Mln. €	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Reeds verkregen (eindloon)	9,6	9,5	9,2	9,2	8,9	9,1	8,4	8,4	7,8	7,6
Reeds verkregen (middelloon)							0,5	0,9	1,2	1,7
Nog te verkrijgen	8,4	8,2	7,8	7,7	7,4	6,9	7,6	7,4	7,2	8,1
Totaal	18,0	17,7	17,0	16,9	16,3	16,0	16,5	16,7	16,2	17,4

“Reeds verkregen” betekent dat de premie voor die aanspraken per 31 december van enig jaar reeds is betaald. “Nog te verkrijgen” betreft de aanspraken die zullen worden opgebouwd bij onveranderde continuering van de huidige situatie tot aan ieders pensioendatum.

De pensioenregeling is met ingang van 1 januari 2015 gewijzigd. Op basis van de nieuwe pensioenregeling is het “Nog te verkrijgen” bedrag voor de actieve deelnemers per 1 januari 2015 hoger dan in de jaren ervoor, doordat de opbouw in de nieuwe regeling tot 67 jaar wordt voortgezet. In 2018 is de nieuwe opbouw met een pensioenrichtleeftijd van 68 jaar geadministreerd.

Voorwaardelijke indexatie van premievrije aanspraken

Deelnemers die na 19 december 2002 slaper of pensioengerechtigde zijn geworden, komen jaarlijks in aanmerking voor voorwaardelijke indexatie van hun pensioen (resp. pensioenaanspraken), te betalen uit het Vrije Depot I.

uitkeringspercentage	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Toegekende indexatie	3,85	1,10	0,515	0,756	1,318	0,842	0,757	1,430	2,050	1,290	2,460
CBS loonindex*	3,85	2,52	1,03	1,26	1,55	0,99	0,757	1,430	2,050	1,290	2,460
toegekend in % van de CBS loonindex	100	44	50	60	85	85	100	100	100	100	100

*De CBS loonindex wordt bepaald over de periode juli voorgaand jaar tot juli van elk verslagjaar, behalve in 2018. In het laatste jaar is de periode verlengd en geldt de verhoging over juli 2017 tot en met oktober 2018.

Om de uitkeringen volledig op te trekken, zodat alle niet toegekende verhogingen worden ingehaald uit de jaren 2009 t/m 2013, is een aanpassing van 2,82% nodig voor de inactieven. In het indexatiebeleid is vastgelegd, wanneer deze ‘inhaalindexatie’ kan plaatsvinden, afhankelijk van prioritering, aangezien hiervoor voldoende middelen in het fonds aanwezig moeten zijn. December 2018 heeft het Bestuur besloten tot deze inhaalindexatie over te gaan. Deze inhaalindexatie zal in januari 2019 tot uitvoering worden gebracht en is meegenomen in bovenstaande aanspraken.

Voorwaardelijke indexatie van aanspraken van actieven

Vanaf 1 januari 2015 is voor de actieven een middelloonregeling afgesproken. De indexatie van de actieven vindt plaats uit een (nog te vormen) reserve uit het overschot van de premie en de overrente uit het verzekerde depot bij Aegon over de middelloonregeling. Afgelopen jaren is deze reserve nog onvoldoende gevuld en heeft geen indexatie plaatsgevonden.

Actieven	2015**	2016	2017	2018
Toegekende indexatie	0,000	0,000	0,000	0,000
CBS loonindex	0,550	2,050	1,290	2,460
toegekend in % van de CBS loonindex	0	0	0	0

**

De CBS loonindex is in 2015 bepaald door de periode januari-juli te nemen. In de jaren daarop wordt de index bepaald over de periode juli voorgaand jaar tot juli van elk verslagjaar.

Om de aanspraken volledig op te trekken, zodat alle niet toegekende verhogingen worden ingehaald uit de jaren 2015, 2016, 2017 en 2018, is een aanpassing van 6,35% nodig. In het indexatiebeleid is vastgelegd, wanneer deze ‘inhaalindexatie’ kan plaatsvinden, aangezien hiervoor voldoende middelen in het fonds aanwezig moeten zijn. In verband met wijzigingen in het indexatiebeleid is december 2018 door het bestuur besloten tot inhaalindexatie van actieven over te gaan voor het gedeelte van de aanspraken opgebouwd tot 01-01-2015. Deze inhaalindexatie zal in januari 2019 tot uitvoering worden gebracht en is meegenomen in bovenstaande aanspraken.

2.2 Verslag over het jaar 2018

Algemene gang van zaken

Missie, visie en strategie

De missie van het fonds is het uitvoeren van de regeling zoals afgesproken tussen werkgever en werknemer, op een zo kostenefficiënte en transparant mogelijke manier met oog voor korte en lange termijn en met evenwichtige belangenafwegingen.

De visie van het fonds is binnen de kaders van pensioenwet en toezicht het realiseren van de doelstelling van het Fonds langs de weg van het door het fonds geformuleerd beleid.

De strategie van het fonds is:

- Zekerheid op de nominale uitkering door middel van een herverzekering met garantiecontract;
- het realiseren van een optimaal rendement op het vrije depot om te kunnen voldoen aan het indexatiebeleid;
- deskundig, competent en integer besturen van het pensioenfonds;
- transparant communiceren met alle belanghebbenden;
- verantwoording afleggen aan alle belanghebbenden.

Het bestuur heeft in 2017 de missie, visie en strategie vastgesteld en zich gerealiseerd dat ook het beleid beter kan worden geformuleerd. Dit betekent dat in 2017 de ABTN een grondige revisie heeft gekregen en tegelijkertijd ook alle achterliggende beleidsdocumenten in lijn met de missie en visie zijn gebracht.

In 2017 is ook duidelijk geworden dat er in de toekomst mogelijk grote veranderingen op ons af komen en wij zijn dan ook in 2018 een traject gestart om onze toekomstperspectieven in beeld te brengen. In 2018 hebben we verdere stappen ondernomen door het indexatiebeleid robuuster te maken, zodat bij een overgang naar een nieuwe regeling, een nieuw contract of nieuwe pensioenuitvoerder geen schulden uit het verleden meer hoeven te worden opgelost.

Wettelijke wijzigingen

Toezicht

Het Fonds heeft sinds 2007 met de volgende 2 externe toezichthouders te maken.

- ‘De Nederlandsche Bank’ (DNB)
- De ‘Autoriteit Financiële Markten’ (AFM).

DNB richt zich op de vraag of de deelnemers aan de financiële markten erop kunnen vertrouwen dat hun contractpartner de aangegane financiële verplichtingen kan nakomen (prudentieel toezichthouder).

De AFM houdt zich bezig met het effectentypisch gedragstoezicht. Daarbij richt zij zich o.a. op de vraag of bestuurders en verbonden partijen van de financiële markten correct handelen en juist geïnformeerd worden. Naast het effectentypisch gedragstoezicht houdt de AFM bij pensioenfonds ook toezicht op de communicatie naar de deelnemers, waarbij o.a. wordt gekeken of de deelnemers wel tijdig en juist geïnformeerd worden.

Er is in 2018 direct contact met DNB geweest: we hebben nagevraagd of het contract, zoals het nu gesloten is, classificeert als volledig herverzekerd. In de aanloop naar het contract was dit al besproken, maar er was geen oordeel over het uiteindelijke contract ontvangen. DNB heeft aangegeven dat het huidige contract nog steeds classificeert als volledig herverzekerd. Ook zijn er in 2018 drie bestuursleden een nieuwe termijn of nieuwe functie ingegaan. Na overleg met DNB was er geen hertoetsing nodig voor deze bestuursleden en zijn er goedkeurende brieven ontvangen.

Er is geen contact geweest met de AFM. Uiteraard zijn er van DNB en AFM algemene brieven ontvangen die aan alle pensioenfondsen zijn gestuurd.

nFTK

In 2018 is een aanvangshaalbaarheidstoets uitgevoerd, waarin de risicohouding, die bepaald is door de werkgever en de OR, is getoetst. Er is gekozen voor een aanvangshaalbaarheidstoets in verband met het per 1 januari 2019 gewijzigde indexatiebeleid. De uitkomsten uit de haalbaarheidstoets sluiten aan bij de verwachtingen. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets zijn gedeeld met de werkgever en de OR. Het beleid is in lijn gebracht met de huidige wetgeving. De ABTN is in lijn gebracht met het beleid.

Gelijke behandeling

De Commissie Gelijke Behandeling (CGB) houdt op vele fronten de regels, waaronder de thans algemeen aanvaarde regels in de pensioenwereld, tegen het licht. Via de kantonrechter, het hof en het Europese hof wordt er door deze commissie getracht om wettelijke regelgeving hieromtrent af te dwingen. In 2018 heeft dit voor het Fonds niet tot aanpassingen in het reglement geleid.

Naleving Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen is wettelijk verankerd. De normen in de Code zijn een aanvulling op wet- en regelgeving. Er is ruimte om af te wijken van de normen, mits dit weloverwogen gebeurt. De Code gaat derhalve uit van het ‘pas toe of leg uit’-beginsel. Daar waar niet (geheel) wordt voldaan aan de voorschriften van de Code, dient dit te worden uitgelegd. Overigens bepaalt de Code dat het gaat om de intentie, niet om de naleving van de letter. Het Fonds voldoet aan de meeste voorschriften in de Code. In deze paragraaf wordt uitgelegd op welke punten het Fonds daar niet of niet geheel aan voldoet.

Nr.	Norm Code Pensioenfondsen	Te nemen (aanvullende) acties
10	Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Hierbij horen passende sturings- en controlemechanismen.	Door de functie van pensioenfondsadministrateur binnen het NLR worden veel uitvoeringswerkzaamheden verricht. De scheiding tussen uitvoering en bestuur ligt nauw, omdat zij ook bestuurslid is. Een in 2019 op te stellen omschrijving van het verschil van uitvoerings- en bestuurszaken zal hier verduidelijking in maken. Werkzaamheden welke betrekking hebben op het uitvoeren van de pensioenregeling en vermogensbeheer worden door Aegon uitgevoerd.

31	De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, afspiegeling van belanghebbenden en continuïteit, vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn, als ook tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Het diversiteitsbeleid is nog niet verwoord in een document en zal in 2019 vorm krijgen.
33	In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er tenminste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.	In het bestuur zitten 2 vrouwen, in het verantwoordingsorgaan geen. Bij de volgende uitvraag voor het verantwoordingsorgaan zal nadrukkelijk gezocht worden naar geschikte vrouwelijke kandidaten. Iedereen in het bestuur en het verantwoordingsorgaan is boven de 40. Bij de volgende uitvraag zal nadrukkelijk ook gezocht worden naar geschikte 'jonge' kandidaten. Voor het bestuur is een vrouwelijke kandidaat in opleiding.
34	De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	Er zijn momenteel 2 bestuursleden die langer dan 12 jaar in functie zijn. Bij iedere herbenoeming wordt afgewogen of hun lange bestuurslidmaatschap gewenst is.
35	Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	De verankering van deze code is opgenomen in het concept geschiktheidsplan. In 2019 zal de vaststelling daarvan plaatsvinden.
37	Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	De verankering van deze code is opgenomen in het concept geschiktheidsplan. In 2019 zal de vaststelling daarvan plaatsvinden.
38	Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het VO bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt	De verankering van deze code is opgenomen in het concept geschiktheidsplan. In 2019 zal de vaststelling daarvan plaatsvinden.

	meeegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	
40	Het bestuur zorgt dat de statuten een schorsingsprocedure kennen.	In de statuten is geen schorsingsprocedure opgenomen. Wel is een ontslagprocedure opgenomen voor een door de deelnemers of pensioengerechtigden gekozen lid.
63	Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek en in ieder geval eens per drie jaar.	In het uitbestedingsbeleid is opgenomen dat iedere 3 jaar de uitbestedingen worden geëvalueerd. De communicatie is grotendeels uitbesteed en de evaluatie staat in 2019 op de agenda.

Algemene Verordening Gegevensbescherming

Sinds 25 mei 2018 is de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG) van kracht. Deze privacywetgeving is van toepassing op elke organisatie die persoonsgegevens verwerkt. De verwerking van persoonsgegevens door het Fonds is in een overzicht bijeengebracht en waar nodig zijn verwerkingsovereenkomsten afgesloten met externe partijen die werken met de door het Fonds verzamelde persoonsgegevens.

Herverzekeringscontract

In 2018 is geen uitkeerbare overrente voor het Fonds gerealiseerd. In hoofdstuk 2.4 van dit verslag hebben we de stand van de cumulatieve (negatieve) overrente opgenomen.

Beleggingsportefeuille verzekerde depot

In 2018 is de rente op staatsleningen nog steeds historisch laag en zelfs nog iets gedaald ten opzichte van 2017. Een lagere rente levert een hogere waarde van een obligatie op. Omdat 80% van de portefeuille in vastrentende waarden is belegd, is hiervan het gevolg dat er toch nog rendement op dit deel van de portefeuille is geweest.

De overige markten (aandelen en vastgoed) hebben voor een negatief rendement gezorgd. De renteafdekking van de portefeuille heeft dit jaar voor een verhoging van het resultaat gezorgd. De neerwaartse rentebeweging aan het einde van het jaar heeft het negatieve rendement van de opwaartse beweging van de rente in het eerste deel van het jaar meer dan volledig teniet gedaan.

Het resultaat van de beleggingsportefeuille voor het verzekerde depot exclusief renteswap (de zogenaamde SLM) is -0,92% en na kosten -1,21%. De gebruikte benchmark liet een daling van 1,25% zien en de toegevoegde waarde van de beleggingsstrategie van Aegon heeft 0,04% extra rendement opgeleverd.

De beleggingen in vastrentende waarden hebben een positief effect op het rendement van het verzekerde depot gehad. De beleggingsstrategie van Aegon heeft een beperkte bijdrage aan het rendement opgeleverd. De aandelenportefeuille heeft een negatieve invloed op het rendement veroorzaakt, maar is slecht 20% van het depot. De beleggingsstrategie van Aegon heeft gezorgd voor een outperformance van de aandelen-benchmark (-5,29% tegenover -6,74% van de benchmark).

De lange termijnrente is in 2018 volatiel geweest en over het hele jaar genomen lager geworden. Hierdoor voegt de SLM renteswap positief resultaat toe van 13,35% en verbetert het portefeuilleresultaat van -1,21% naar -0,12%. Tegelijkertijd wordt echter door de waardering van de voorziening (VPV) op marktwaarde de benodigde voorziening hoger. Dit leidt uiteindelijk per saldo tot een negatieve overrente in 2018 voor zowel de rechten in de eindloonregeling als in de middelloonregeling.

De totale beleggingskosten bedragen 0,30% van de portefeuille. De kosten bestaan uit: (1) De beheer fee en (2) overige vaste kosten (vergoeding voor kosten van toezichthouders, kosten van bewaring, kosten van (accountants)controle, kosten van (juridisch) advies, oprichtingskosten, administratiekosten en marketing- en communicatiekosten). De beheer- en transactiekosten worden verrekend in de koersen van de beleggingsfondsen. In paragraaf 2.3.4 worden deze kosten, uitgesplitst naar beleggingscategorie, weergegeven.

De gebruikelijke vier beleggingsgesprekken met Aegon hebben plaats gevonden in de maanden februari, april, september en december 2018. Deze gesprekken hebben niet geleid tot een veranderd beleggingsbeleid.

Beleggingsportefeuille voor risico pensioenfondsen

In 2005 heeft de adviserend actuaire berekend welke pensioenen (resp. pensioengrondslagen) er naar verwachting de komende jaren in aanmerking komen voor eventuele indexatie. Dit is een oplopende curve. Een onzekere factor is de hoogte van de inflatie. Om de gevolgen van deze onzekerheid te beheersen, heeft het Fonds in 2006 een zogenoemde “inflatieswap” afgesloten voor de periode tot 2025 om de financiering van eventuele toekomstige indexaties zekerder te stellen (zonder dat er sprake is van een garantie). Deze swap dekt niet het gehele inflatierisico af, maar momenteel ongeveer 45%. Zie ook paragraaf 2.3.5.

Door marktomstandigheden d.w.z. de lage inflatie en door de banken steeds aangegeven hoge verwachting van de inflatie, die tot op heden niet uitkomen is, is er nog geen vervolg gestart op deze “inflatieswap”. Daarnaast is er nauwelijks aanbod uit de markt voor een swap op de Nederlandse inflatie. Het bestuur doet wel regelmatig onderzoek naar de mogelijkheden van afdekking van het inflatierisico na 2025.

Sinds 2015 is de niet aan de indexatieswap gekoppelde ‘vrije reserve’ bij Aegon Asset Management ondergebracht. In 2018 zijn de laatste niet aan de indexatieswap gekoppelde obligaties en aandelenfondsen uit de portefeuille bij ABN AMRO MeesPierson verkocht en de middelen zijn ingebracht in de portefeuille bij AAM.

In 2018 heeft deze portefeuille een rendement na kosten van -4,61% (2017: 9,52%) opgeleverd. De toegevoegde waarde van AAM is negatief (-0,66%). Het negatieve rendement inclusief negatieve toegevoegde waarde van AAM van deze portefeuille kwam volledig voor rekening van het aandelengedeelte binnen de portefeuille.

In deze beleggingsportefeuille is geen rente afdekking aanwezig, omdat de rendementen zo naar verwachting beter matchen met de inflatie. Daarnaast is het percentage aandelen wat hoger gekozen dan in het nominale depot, waardoor we verwachten dat de rendementen hier gemiddeld hoger kunnen worden dan in het verzekeringsdepot, maar er zijn geen garanties op een hoger rendement, zoals in 2018 ook zichtbaar is.

Naast de beleggingen bij Aegon Asset Management zijn er voor de beleggingen voor risico van het Fonds ook een set staatsobligaties bij de ABN AMRO MeesPierson ondergebracht. De uitkeringen van deze obligaties sluiten aan bij de jaarlijkse kosten voor de inflatieswap. De overige obligaties zijn in 2018 overgeheveld naar de portefeuille bij Aegon Asset Management

Pensioenadvies

De adviserende actuaris van Willis Towers Watson B.V, de heer H. Zaghdoudi, heeft gedurende het jaar 2018 zeven van de acht bestuursvergaderingen bijgewoond. Adviezen werden gegeven op velerlei gebied.

Reglement en uitvoeringsovereenkomst

Het pensioenreglement en de uitvoeringsovereenkomst zijn tegen het licht gehouden en in lijn gebracht met de missie, visie en de daaruit volgende beleidslijnen. Er zijn geen ingrijpende wijzigingen aangebracht.

Compliance

De Compliance Officer (CO) van het Fonds is door het bestuur van het Fonds benoemd. Door het Fonds werd ook een taakomschrijving van de CO opgesteld die is gebaseerd op de Gedragscode van het Fonds.

De CO ziet toe op de naleving van de wettelijke gedragsregels en de normen die het Fonds zichzelf heeft opgelegd in de gedragscode van het Fonds. Hiertoe heeft de CO onder meer de volgende taken en bevoegdheden:

- Het zorg dragen voor de nodige bewustwording van de aan het Fonds verbonden personen op het gebied van compliance aan de hand van de gedragscode.
- Het jaarlijks rapporteren over zijn werkzaamheden en het doen van aanbevelingen op basis van de resultaten van zijn werkzaamheden.
- Het verlenen van toestemming of goedkeuring voor zover een verbonden persoon in verband met het aanvaarden dan wel het geven van relatiegeschenken, het aanvaarden van nevenfuncties, of het hebben van financiële belangen in een bedrijf of instelling waarmee het Fonds een zakelijke relatie onderhoudt, toestemming of goedkeuring nodig heeft.

De heer H.O. Gorter heeft in het verslagjaar de taak van CO uitgevoerd. In het verslagjaar werd er door hem voor gezorgd dat iedere verbonden persoon de verplichte verklaring heeft ondertekend over de naleving van de Gedragscode van het Fonds.

Daarnaast werd in een aantal gevallen door de CO goedkeuring verleend aan verbonden personen voor het aanvaarden van uitnodigingen door AEGON voor het bijwonen van evenementen en het in ontvangst nemen van een aantal (kleinere) geschenken.

Communicatie

Verplichte communicatie

Vanaf 2008 is het Fonds verplicht om aan iedere actieve deelnemer een Uniform Pensioen Overzicht (UPO) te verstrekken. Het doel van de UPO is dat men, bij welk pensioenfonds men in de toekomst ook aangesloten is, de overzichten in dezelfde vorm krijgt. Wel kunnen de regelingen zelf afwijkend zijn.

De AFM heeft bepaald dat een UPO slechts met twee uniforme berekeningsdata mag worden verstrekt, zijnde 1 januari of 31 december. Vanaf 2010 wordt de UPO op basis van gegevens van 31 december van het voorgaande jaar verstrekt.

De startbrief is vernieuwd naar de standaard van Pensioen 1-2-3 en gepubliceerd op de eigen PFNLR site, maar wordt ook aan alle nieuwe medewerkers gestuurd bij hun aanstellingsbrief.

Ook op MijnAegon.nl kunnen alle deelnemers de verplichte informatie volgens Pensioen 1-2-3 terugvinden. Daarbij zijn de verplichte documenten van het Fonds aangeleverd aan Aegon, zodat de gegevens op MijnAegon.nl up-to-date zijn.

Pensioenregister (mijnpensioenoverzicht.nl)

Voor alle deelnemers geldt dat deze website de situatie laat zien, zoals die is aangeleverd door Aegon. Deze aanlevering gebeurt tenminste 1 keer per maand.

Vrijwillige communicatie

De intranetsite van het Fonds (<http://pfnlr.nlr.nl>) is bijgewerkt met nieuwe informatie en ingericht volgens Pensioen 1-2-3. Deze intranetsite is ook geschikt om te kijken wat er in bijzondere situaties door deelnemers geregeld moet worden (samenwonen, scheiden enz.). Tevens zijn het nieuwe pensioenreglement, de nieuwe startbrief en de vernieuwde brochure op de site gezet, zodat deze documentatie aansluit bij het nieuwe reglement per 1 januari 2019.

Er is in 2018 een nieuwsbrief door het Pensioenfonds NLR verzonden. In de nieuwsbrief zijn de volgende onderwerpen aan de orde gekomen:

- Correctie toepassing eindloonregeling
- Indexatie van actieven ten opzichte van slapers en gepensioneerden
- PensioenInformatieBijeenkomst
- UPO
- Samenstelling bestuur vanaf juli 2018.

In november 2018 hebben de eerste twee pensioeninformatiebijeenkomsten plaatsgevonden, één in Amsterdam en één in Marknesse, beide met dezelfde inhoud. Het belangrijkste onderwerp van deze bijeenkomsten was de wijziging van het indexatiebeleid per 1 januari 2019.

Deze presentatie is als video beschikbaar en de gepensioneerden zijn per brief op de hoogte gesteld.

Deskundigheidsbevordering/Geschiktheid

Vanaf 2008 dient te worden aangegeven welke stappen het Fonds heeft genomen om de deskundigheid te bevorderen c.q. op het vereiste niveau te houden.

Hiertoe is een Deskundigheidsplan gemaakt. Dit deskundigheidsplan gaat uit van het Plan van Aanpak zoals opgesteld door de pensioenkoepels. In 2014 zijn de kennis- en kunde-eisen van DNB aangepast en wordt gekeken of de bestuursleden “geschikt” zijn. Naast de kennis wordt ook

naar competenties gekeken van de afzonderlijke bestuursleden en naar het bestuur als geheel. Daarom heeft het gehele bestuur begin 2019 deelgenomen aan een zelfevaluatie over 2018. De in 2016 ontstane competentiematrix is tegen het licht gehouden. Daarnaast hebben enkele bestuursleden een cursus binnen hun expertisegebied gevolgd, welke leidt tot Geschiktheidsniveau B. In vervolg hierop zal het opleidingsplan naar “Geschiktheid” verder worden uitgebreid.

Er zijn verdiepingsbijeenkomsten gevolgd zoals:

- OPF themadag, DNB seminar (“actuarissen middag”, “IORPII”), seminars van WTW, Aegon, MN, EY en diverse andere congressen.
- Training en ontwikkelingen op het gebied van Goed Pensioenfondsbestuur en beleggingen.
- Verdiepingscursus “Module Risico Management & Uitbesteding van geschikt naar ervaren niveau B”.

Overige zaken

Pensioenwet

In 2014 is de Wet Versterking Pensioenfondsbestuur in werking getreden. Het Fonds heeft besloten het huidige paritaire model te willen aanhouden en heeft daarbij een zetel van het algemeen bestuurslid beschikbaar gemaakt voor een vertegenwoordiger van de gepensioneerden in het Bestuur. Deze zetel is tot 1 juli 2018 ingevuld door een deelnemer als vertegenwoordiger van de gepensioneerden. Vanaf 1 juli 2018 heeft een gepensioneerde zitting in het bestuur als algemeen bestuurslid. De functie van zijn plaatsvervanger is nog vacant.

Evaluatie Wet Versterking Pensioenfondsbestuur

In 2014 is besloten dat het paritaire bestuursmodel met een visitatiecommissie het beste past bij het fonds. In 2019 zal geëvalueerd worden of dit model nog steeds het juiste bestuursmodel voor het fonds is.

Fiscale zaken

In het kader ‘Witteveen’ zijn de fiscaal maximale belastingvrije opbouwpercentages naar beneden bijgesteld. Deze bijstelling geschiedt trapsgewijs.

De verschuiving van de ingangsdatum AOW (per 1 januari 2018 met in totaal 3 maanden naar 66 jaar) wordt, indien gewenst door de deelnemer, door Aegon middels de toepassing van de mogelijkheid van uitstel pensioeningang, uitgewerkt. Het later uitbetalen dan op leeftijd 65 is echter geen verplichting. In het pensioenreglement is opgenomen dat het pensioen op 1 datum ingaat, dus als de deelnemer kiest om zijn pensioen in te laten gaan, gaat zowel het deel opgebouwd met pensioenrichtleeftijd 65 jaar als het deel opgebouwd met pensioenrichtleeftijd 67 jaar en 68 jaar in.

Klachten

Er zijn in 2018 geen klachten ontvangen door het bestuur.

Ontwikkelingen in 2019

- *Implementatie van het Pensioenakkoord*

De uitvoering van het Pensioenakkoord is nog steeds niet geheel verwerkt in wetgeving.

In 2018 is de door de Wet verhoging AOW- en pensioenrichtleeftijd opnieuw geen verhoging geïnitieerd zodat de AOW-leeftijd op 67 jaar en 3 maanden blijft. Ook de pensioenrichtleeftijd blijft in 2019 op 68 jaar.

Het pensioengevend salaris is gemaximeerd op € 107.593,- per 1 januari 2019.

- *IORP II*

Het bestuur heeft besloten om de sleutelhouderfuncties van het risicomanagement en de interne audit intern te vervullen. De heer M.A. Pielstroom zal het risicomanagement op zich nemen en mevrouw O. van Randwijck neemt de interne audit op zich.

De actuariële functie wordt belegd bij de certificerend actuaaris, de heer K. Kroon AAG.

- *Implementatie nieuw indexatiebeleid*

In 2018 is besloten om het indexatiebeleid voor de voorwaardelijke indexatie. De indexatie uit het Vrije Depot I zal plaatsvinden op de aanspraken opgebouwd tot 1 januari 2015. Dit geldt voor de inactieven en voor de actieven. Aanspraken later opgebouwd zullen worden geïndexeerd uit het Vrije Depot II.

- *Wijziging uitruilpercentages*

De uitruilpercentages worden door Aegon actuariëel neutraal vastgesteld. Deze percentages zijn in 2018 aangepast aan de trend van uitruil en de ontwikkeling van de marktrente. Deze nieuwe uitruilfactoren zijn vanaf 2019 geldig en worden jaarlijks heroverwogen.

2.3 Financiële toelichting

2.3.1 Grondslagen voor de verslaglegging

Per 1 januari 2007 is de Pensioenwet in werking getreden. Met ingang van 1 januari 2015 is het nieuw Financieel Toetsingskader (nFTK) onderdeel van de Pensioenwet. In het nFTK is de manier vastgelegd waarop De Nederlandsche Bank N.V. (DNB) haar toezicht op pensioenfondsen uitoefent. Het nFTK stelt daarbij de kaders waarbinnen een pensioenfonds moet opereren. Met ingang van verslagjaar 2015 is het nFTK toegepast op de jaarverslaggeving.

Het nFTK gaat uit van een *fair value*-waardering (marktwaarde) van activa en passiva:

- de pensioenverplichtingen worden berekend volgens overlevingskansen van de prognosetafel 2018 inclusief de toepassing van fondsspecifieke ervaringssterfte op basis van Willis Towers Watson model 2018. Dit i.v.m. de verwachte sterfte op basis van de populatie van het NLR. De pensioenverplichtingen worden contant gemaakt op basis van de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB.

De grondslagen voor de verslaglegging zijn, gezien het gebruik van een meer prudente prognosetafel en marktwaarde van de activa en passiva in de verslaglegging niet gelijk aan de grondslagen waarvoor het Pensioenfonds een contract heeft met Aegon zoals beschreven onder hoofdstuk 1.3 van dit verslag.

2.3.2 Risico paragraaf

In de overeenkomst met de werkgever (de zogenoemde ‘Uitvoeringsovereenkomst’) is vastgelegd dat de werkgever maximaal 22% van de pensioengrondslag bijdraagt aan het Fonds en daarnaast de ingehouden deelnemersbijdragen van maximaal 7% van de pensioengrondslag.

Het Fonds is voor de nominale aanspraken volledig herverzekerd.

Per 2015 is een herziening van het Besluit financieel toetsingskader pensioenfondsen (Besluit nFTK) in werking getreden. Op grond van die herziening mogen fondsen die hun risico's bij een verzekeraar hebben verzekerd het kredietrisico op de verzekeraar buiten beschouwing laten bij de berekening van het Vereist Eigen Vermogen (VEV artikel 12 Besluit nFTK).

Het inflatierisico is tot 2025 voor een deel door middel van een inflatieswap afgedekt. Een nadere beschrijving hiervan wordt onder 2.3.5 gegeven. Voor het overige deel zijn de gelden voor indexatie ondergebracht bij Aegon Asset Management in de gewijzigde beleggingsverhouding (nu 45% aandelen/vastgoed en 55% vastrentend) vergeleken met de gelden die Aegon beheert voor de nominale VPV (20%/80%). Er is ook nog een gedeelte onder gebracht bij ABN AMRO MeesPierson. (100% vastrentend). In totaal is de verhouding in het vrije vermogen ultimo 2018 43% aandelen/vastgoed en 57% vastrentend.

Op grond van artikel 96 van de Pensioenwet dient er in het jaarverslag melding te worden gemaakt over het functioneren van het pensioenfonds. Hierbij dienen in ieder geval de volgende punten te worden opgenomen, waarbij de voor het Fonds vigerende situatie is beschreven:

- Het Fonds heeft in 2018 geen dwangsom of boetes opgelegd gekregen van een van de toezichthouders (DNB of AFM).
- Het Fonds heeft in 2018 geen aanwijzing ontvangen.
- Er is in 2018 geen bewindvoerder aangesteld.
- Er is geen herstelplan van toepassing zoals omschreven in artikel 138 van de Pensioenwet.
- Er is geen maatregel minimaal vereist eigen vermogen van toepassing zoals omschreven in artikel 140 van de Pensioenwet.

Het niet hoeven opstellen van een herstelplan is een gevolg van het feit dat het Fonds is herverzekerd.

De voorwaarde om te kwalificeren als herverzekerd fonds is dat bij vertrek bij de herverzekeraar de eventuele negatieve overrente niet voor rekening van het fonds komt en de toekomstige garantiekosten uit de (eventuele) toekomstige overrente worden betaald. Het niet hebben van een herstelplan heeft bij een herverzekerd contract geen relatie met de dekkingsgraad van het Fonds, aangezien de verzekeraar de toekomstige uitkeringen garandeert.

In het kader van het nFTK is er als herverzekerd fonds alleen sprake van 1% opslag voor ‘minimaal vereist eigen vermogen’.

Deze opslag bedraagt ultimo 2018: 4.969(2017: 4.757)

Uitbestedingsrisico (ISAE 3402 rapportages)

De interne beheersing van de herverzekeraar wordt middels ISAE 3402 Type II rapporten (Aegon Investment Management B.V. en Aegon Business Line Pensioenen) verwoord.

Beide ISAE 3402 Type II rapporten van Aegon over de periode 1 januari 2018 tot 31 december 2018 worden door PWC gecontroleerd en er is in beide rapporten een oordeel zonder beperking afgegeven.

Het management van AIM geeft aan dat de maatregelen die zijn genomen naar aanleiding van het vorige rapport hun effect hebben gehad op de uitkomsten van de controle in 2018.

Ook het management van Aegon Business Line Pensioenen heeft de maatregelen naar aanleiding van het rapport van vorig jaar opgepakt.

Aegon geeft in zijn document ‘*Beleid Verantwoord Beleggen*’ aan dat er een uitsluitingenbeleid van toepassing is op alle bedrijven die direct betrokken zijn bij het vervaardigen, ontwikkelen, onderhouden of verhandelen van de volgende soorten wapens, munitie en mijnen: biologische wapens, chemische wapens, anti-persoonsmijnen, clusterbommen, en munitie met verarmd uranium.

Bij indirecte betrokkenheid door een aan de onderneming juridisch verbonden entiteit, zoals moederbedrijf of dochteronderneming, geldt een belang van 25% als drempel voordat tot uitsluiting wordt overgegaan.

Aangaande nucleaire wapens, sluit Aegon bedrijven uit die direct betrokken zijn bij het vervaardigen, ontwikkelen, onderhouden of verhandelen van nucleaire wapens in landen waarvoor dat onder het non- proliferatieverdrag niet is toegestaan.

Voor een verdere verhandeling en detaillering hierover wordt verwezen naar het door Aegon uitgegeven document ‘*Beleid Verantwoord Beleggen*’.

Naar aanleiding van de in september 2013 definitief geworden Code Pensioenfondsen heeft het Fonds Integraal Risico Management (IRM) op de agenda staan. Behalve de hierboven benoemde risico’s waar (gedeeltelijk) sprake is van afdekking heeft het bestuur ook andere risico’s benoemd, o.a. de risico’s die herverzekering met zich meebrengt, die continue geëvalueerd worden. De voornaamste staan hieronder beschreven:

Renterisico

Het renterisico is het risico dat verband houdt met een verandering van de rente. Zowel de vastrentende beleggingen als de verplichtingen en in mindere mate de overige activa en passiva zijn gevoelig voor fluctuaties in de marktrente. Voor de volledig verzekerde aanspraken ligt dit risico bij Aegon. Het fonds dekt renterisico's gedeeltelijk af middels een LDO ('Long Duration Overlay' – LDO), een derivaat dat de duration mismatch afdekt tussen beleggingen en verplichtingen - en inflatieswaps, om zo variaties in verplichtingen deels te kunnen matchen en de inflatie ongeacht de hoogte hiervan beter te kunnen compenseren.

Beleggingsrisico

Het beleggingsrisico is het risico van een daling van de waarde van de beleggingen zoals aandelen en andere beleggingsinstrumenten. Het Bestuur neemt ten aanzien van zijn beleggingsstrategie een defensief standpunt in. Het belangrijkste middel om het nominale pensioen te kunnen garanderen is de herverzekering van het pensioendepot dat het Fonds met AEGON is aangegaan. Binnen dit depot heeft het bestuur gekozen voor SAF 80 (vast rentend) /20 (zakelijke waarden) fonds.

Voor de beleggingen voor risico van het fonds is een verhouding van 60 (vastrentend)/40 (zakelijke waarden) afgesproken. In deze overweging is meegenomen dat deze beleggingen een zo groot mogelijke kans moeten bieden om de indexatie aan slapers en gepensioneerden te geven, maar daarnaast ook de indexatie van de actieven niet uit het oog te verliezen.

Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico omvat de risico's van negatieve resultaten op de actuariële grondslagen die worden gebruikt bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Het belangrijkste risico in dit kader is de ontwikkeling van de levensverwachting. Regelmatig (eens in de 2 a 3 jaar en voor het laatst in 2018) voert het bestuur een onderzoek uit naar de overlevingsgrondslagen.

Indexatierisico

Het indexatierisico komt voort uit het feit dat prijs- of looninflatie leidt tot de wens om te komen tot indexatie van de opgebouwde pensioenrechten en -aanspraken. De voorziening pensioenverplichtingen heeft alleen betrekking op de opgebouwde nominale pensioenverplichtingen, omdat de indexatieambitie voorwaardelijk is. De verwachte toekomstige indexatie heeft daarom geen gevolgen voor de voorziening pensioen-verplichtingen. Wanneer het Bestuur in enig jaar besluit om te indexeren, heeft dat natuurlijk wel gevolgen voor de stijging van de voorziening pensioenverplichtingen in dat jaar. Het risico wordt mede beheerst door de discretionaire bevoegdheid van het Bestuur jaarlijks te besluiten of, en zo ja in welke mate indexatie zal plaatsvinden.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat het Pensioenfonds over onvoldoende liquide middelen beschikt om de lopende betalingen, waaronder de pensioenuitkeringen, te kunnen verrichten. Aangezien het Pensioenfonds volledig herverzekerd is en de taak voor betalingen van onder andere de pensioenen heeft uitbesteed aan de herverzekeraar speelt dit probleem in mindere mate.

Kredietrisico

Hierbij wordt het risico verstaan dat een tegenpartij niet aan de betalingsverplichtingen kan voldoen. Het belangrijkste deel van dit risico ligt hierbij de vastrentende beleggingen zoals obligaties. Door spreiding aan te brengen over verschillende tegenpartijen wordt dit risico zo beheersbaar mogelijk gemaakt.

Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico dat problemen ontstaan door niet afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag of andere (externe) gebeurtenissen. Dit soort risico's wordt afgedekt door een veelheid van elkaar aanvullende maatregelen. Consequente controle van de gegevens die worden aangeleverd/vervaardigd door de verschillende partijen (werkgever, adviseur(s) en herverzekeraar) beperken en voorkomen fouten. Voor wat betreft de deskundigheid van de bij het Pensioenfonds betrokken personen geldt dat de deskundigheid een doorlopend onderwerp van aandacht is. Met regelmaat worden seminars bezocht en worden cursussen gevolgd.

Uitbestedingsrisico

Het fonds besteedt de pensioenuitvoering en vermogensbeheer uit aan AEGON. Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Om dit risico te beheersen, heeft het fonds conform de Pensioenwet beleid vastgesteld over de beheersing van risico's die samenhangen met de uitbesteding van bedrijfsprocessen. Voor het fonds bestaat het uitbestedingsrisico vooral uit het risico dat AEGON niet handelt volgens het verstrekte mandaat. Om dit risico te beheersen zijn duidelijke voorwaarden contractueel vastgelegd en uitgewerkt in een Service Level Agreement (SLA).

Compliance risico's (wettelijk-, integriteit- en juridisch risico)

De compliance risico's omvatten o.a. het risico dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen worden overtreden. Het voldoen aan wet- en regelgeving alsmede aanpassingen door wijzigingen daarin kunnen onder meer resulteren in (al dan niet structureel) hogere kosten inclusief veranderingskosten. Ook kan nieuwe wetgeving van invloed zijn op waarderingen en/of het financiële beleidskader. Het fonds beoogt het eerste te beheersen door onder meer het kennis nemen van ontwikkelingen (inclusief permanente educatie) en het inrichten van bestuurlijke processen/beheerskaders. Het tweede vormt voor het fonds een extern gegeven, waarop het fonds zo goed mogelijk beoogt in te spelen.

Daarnaast omvat het ook het risico dat interne regelgeving, zoals de gedragscode en beleggingsrichtlijnen, niet wordt nageleefd. Beheersing hiervan vindt plaats door het maken van de afspraken in de SLA met de uitvoeringsorganisatie over de inrichting en naleving van compliance aldaar. Daarnaast heeft het fonds een eigen CO aangesteld, die toeziet op de naleving van de gedragscode door het bestuur van het fonds.

2.3.3 Integraal Risico Management

Het Bestuur bespreekt de verschillende risico's, vastgelegd tijdens een jaarlijkse risico analyse, en dit leidt tot een hoger risicobewustzijn en tot een integrale bespreking/behandeling van de risico's van het Fonds. Het Bestuur bekijkt bij elk te nemen besluit, op welke risico's het besluit mogelijk invloed heeft. De verslaglegging van afweging van de risico's bij elk te nemen besluit

wordt opgenomen in een voorlegger. Deze voorlegger vormt een onderdeel van de notulen van de vergaderingen. Deze vastlegging is onderdeel van de IRM.

2.3.4 Uitvoeringskosten

Het Fonds volgt zo veel als mogelijk de ‘Aanbevelingen Uitvoeringskosten’ van de Pensioenfederatie. De uitvoeringskosten worden in 3 getallen weergegeven:

- Kengetal kosten van het pensioenbeheer in euro per deelnemer
- Kengetal kosten vermogensbeheer in % van het gemiddeld belegd vermogen
- Kengetal transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen

Pensioenbeheer

Op basis van het stramien van de Pensioenfederatie zijn de administratie- en beheerkosten voor de pensioenadministratie in 2018: 374 (2017: 382) De kosten voor pensioenbeheer per deelnemer/pensioengerechtigde bedraagt volgens de nieuwe definitie in 2018 € 269 (2017 € 281).

Als percentage van de gemiddelde technische voorzieningen waren de kosten voor pensioenbeheer in 2018 8 basispunten (2017: 8 basispunten).

De garantielasten zijn geen onderdeel van het stramien van de Pensioenfederatie voor de administratie- en beheerkosten, maar bedragen in 2018 5 basispunten (2017: 3 basispunten). Deze stijging komt voort uit de groei van de opbouw in het huidige contract. De garantielasten over het vermogen opgebouwd voor 2016 worden verrekend met de overrente uit dat vermogen. Dit is opgenomen in de opstelling van de rentewinstdeling (overrente) in paragraaf 2.4.

Vermogensbeheer en transactiekosten “Verzekerde depot”

Het Fonds belegt in beleggingsfondsen van Aegon. De kosten vermogensbeheer bestaan uit alle doorlopende kosten die aan de beleggingsfondsen worden toegerekend: beheerkosten, service fees (toezicht, bewaring, accountant, adviseurs etc.) en, indien van toepassing, transactiekosten en performance fees. De Ongoing Charges Figure (OCF) c.q. (Synthetische) Total Expense Ratio ((S)TER) uit het meest recent beschikbare jaarverslag van een beleggingsfonds is gehanteerd om de kosten vermogensbeheer te bepalen. In de OCF c.q. (S)TER van het beleggingsfonds zijn tevens begrepen de doorlopende kosten van andere Aegon fondsen waarin dat fonds belegt. Wanneer een fonds onderliggend belegt in fondsen van aan Aegon en niet aan Aegon gelieerde externe managers wordt de meest recent beschikbare OCF c.q. (S)TER gehanteerd. De OCF c.q. (S)TER bevat de doorlopende kosten van niet aan Aegon gelieerde fondsen wanneer het fonds daarin gemiddeld over een boekjaar meer dan 10% van het beheerde vermogen direct of indirect belegt. Wanneer de externe managers weer beleggen in andere beleggingsinstellingen zoals fund of funds zijn, vanwege het gebrek aan inzicht in de kosten van deze onderliggende beleggingsinstellingen, deze kosten niet meegenomen in de OCF c.q. (S)TER. De vaste beheerkosten en de kosten voor advies vermogensbeheer zijn in de kosten vermogensbeheer opgenomen. De omvangskortingen, die het Fonds in het boekjaar terugontvangt van Aegon, zijn in mindering gebracht op de kosten vermogensbeheer.

De transactiekosten kunnen zowel zogeheten ‘expliciete’ als ‘impliciete’ kosten zijn. Expliciete kosten zijn onder andere de commissies die betaald worden aan brokers voor de transacties, of belastingen. Impliciete kosten zijn het verschil tussen de prijs waarop een belegging wordt gewaardeerd op het moment van de transactie en de prijs waarop de transactie daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Dit verschil is niet zichtbaar in de transactie.

De kosten vermogensbeheer en de transactiekosten worden gerelateerd aan het gemiddeld belegd vermogen. Voor de berekening van het gemiddeld belegd vermogen wordt gebruik gemaakt van 13 meetmomenten, einde voorgaand boekjaar en de 12 maandeinden, met als weging 0,5 voor de eerste en laatste en de overige met als weging 1.

De beheerkosten van Aegon bedragen over 2018 bruto 1.601 (2017: 1.599).

De “performance gerelateerde kosten” zijn voor verschillende fondsen gespecificeerd. Deze bedragen 22 (2017: 5).

De transactiekosten bedroegen in 2018: 418 (2017: 86), hetgeen 0,10% (2017: 0,02%) van het gemiddeld belegd vermogen bij Aegon bedraagt. De berekening van de transactiekosten is door de invoering van MIFID gewijzigd. De impliciete transactiekosten worden nu meegerekend. Dit is het koersverschil tussen de prijs waarop een belegging wordt gewaardeerd op het moment van aankoop en de prijs waarop de transactie daadwerkelijk heeft plaatsgevonden.

Over de variabele beheerkosten wordt een staffelkorting gegeven. De netto beheerfee komt hiermee voor 2018 op 1.748 (2017: 1.298) zijnde 0,47% (2017: 0,30%) van het gemiddeld belegd vermogen in het verzekerde depot bij Aegon.

Uitgesplitst naar beleggingscategorie geeft het volgende overzicht:

FTK	Beleggingscategorie	Beheerkosten	%	Performance fee	%	Transactiekosten	%
5,1	Vastgoed	106	0,02%	4	0,00%	22	0,14%
5,2	Aandelen	231	0,05%	9	0,00%	23	0,07%
5,3	Alternatieve beleggingen	193	0,04%	3	0,00%	13	0,12%
5,4	Vastrentende waarden	736	0,17%	1	0,00%	217	0,07%
5,5	Hedgefunds	171	0,04%	5	0,00%	81	0,46%
5,6	Commodities	0	0,00%	0	0,00%	0	0,02%
5,7	Overige beleggingen	34	0,01%	1	0,00%	21	0,42%
5,8	Totaal exclusief overlay	1471	0,34%	23	0,00%	378	0,10%
5,9	Overlay beleggingen	130	0,03%	0		40	0,11%
5.10	Totaal beleggingen	1602	0,37%	23	0,00%	418	0,10%

De overige kosten bedragen -294 (2017: -300). Dit zijn de vaste beheervergoeding, overige kosten en de korting op de beheervergoeding.

In de jaarrekening wordt alleen de “overige kosten” getoond, omdat de beheerkosten, performance fee en de transactiekosten in het verzekerde depot worden verrekend. De beleggingsfondsen kennen een kostenstructuur, waarbij alle kosten en koersverschillen worden verrekend met de koerswaarde van de fondsen.

Vermogensbeheer en transactiekosten “Vrije depots”

Het beleggingen voor het Vrije Depot I en II zijn in beheer bij AAM. Dit depot wordt in beleggingsfondsen van Aegon belegd.

De beheerkosten voor de Vrije Depots bij AAM bedragen over 2018: 399, zijnde 0,41% (2017: 340 (0,38%)) van het gemiddeld belegd vermogen bij AAM. De “performance gerelateerde kosten” zijn voor verschillende fondsen gespecificeerd. Deze bedragen 3 (2017: 4).

De transactiekosten bedroegen in 2018: 137, hetgeen 0,14% (2017: 25 (0,02%)) van het gemiddeld belegd vermogen bij AAM bedraagt.

Uitsplitsing naar beleggingscategorie geeft het volgende overzicht:

FTK	Beleggingscategorie	Beheerkosten	%	Performance fee	%	Transactiekosten	%
5,1	Vastgoed	20	0,02%	0	0,00%	3	0,09%
5,2	Aandelen	159	0,16%	2	0,00%	22	0,07%
5,3	Alternatieve beleggingen	0		0		0	0,00%
5,4	Vastrentende waarden	161	0,17%	0	0,00%	66	0,13%
5,5	Hedgefunds	59	0,06%	0	0,00%	37	0,54%
5,6	Commodities	0		0		0	0,00%
5,7	Overige beleggingen	0	0,00%	0	0,00%	8	46,67%
5,8	Totaal exclusief overlay	399	0,41%	3	0,00%	137	0,14%
5,9	Overlay beleggingen	0		0		0	0,00%
5.10	Totaal beleggingen	399	0,41%	3	0,00%	137	0,14%

De overige kosten bedragen in 2018: -8 (2017: 5). Dit zijn de vaste beheervergoeding, overige kosten en de korting op de beheervergoeding. De overige kosten zijn in 2018 gedaald, omdat de beleggingen zijn toegenomen in waarde door stortingen en koersstijgingen. Hierdoor wordt er meer korting in de staffel verleend.

In de jaarrekening worden alleen de “overige kosten” getoond, omdat de beheerkosten, performance fee en de transactiekosten in het vrije depot worden verrekend. De beleggingsfondsen kennen een kostenstructuur, waarbij alle kosten en koersverschillen worden verrekend met de koerswaarde van de fondsen.

2.3.5 Vrije Depot I en II

In 2002 is een deel van de voorziening voor pensioenverplichtingen, t.w. de voorziening, die samenhangt met de verzekerde onvoorwaardelijke verhogingen van de actieve deelnemers, losgekoppeld van de (her)verzekering en ondergebracht bij het eigen vermogen van het Fonds en zijn beleggingen voor risico van het pensioenfonds geworden.

Aegon heeft de vrijval op basis van de gegevens per 31 december 2002 met terugrekening naar 1 januari 2002 verwerkt. Deze vrijval is het begin van het Vrije Depot I.

Het Vrije Depot I wordt onder andere aangewend voor de voorwaardelijke indexatie van de aanspraken opgebouwd voor 2015.

Het Vrije Depot I wordt uitsluitend gevoed door de volgende middelen:

- het rendement van het Vrije Depot van het Fonds;
- de overrente uit de door het Fonds afgesloten overeenkomsten tot verzekering van pensioenaanspraken minus de garantiekosten over dat jaar voor zover deze kosten uit de overrente van dat jaar betaald kunnen worden;
- het door de verzekeraar aan het Fonds uitgekeerde technisch resultaat;
- het door de verzekeraar aan het Fonds uitgekeerde 'oververzekerd pensioen' (3% surplus).

Zowel voor de indexatie als voor de verhoging van het Vrije Depot I wordt, noch door de werknemers, noch door de werkgever premie betaald.

Indien de omvang van dit Vrije Depot I hiertoe noopt, kan het bestuur besluiten om de indexatie in dat jaar, geheel of gedeeltelijk niet toe te passen.

Om de financiering van eventuele toekomstige indexaties zekerder te stellen (zonder dat sprake is van een garantie), heeft het Fonds in 2006 een zogenoemde “inflatieswap” afgesloten (looptijd 20 jaar).

De “inflatieswap” is op basis van de Nederlandse prijsinflatie (CPI) afgesloten, omdat het niet mogelijk was om dit op Cao-loonindex te doen.

De werking van de swap is als volgt:

Het Fonds betaalt jaarlijks een vooraf overeengekomen bedrag aan ABN AMRO. Daarvoor in de plaats krijgt het Fonds van ABN AMRO jaarlijks een op de Nederlandse prijsinflatie (CPI) gebaseerd bedrag. Dit bedrag is te gebruiken voor de financiering van het inkopen van indexeringstoelagen bij Aegon.

Deze jaarlijkse aan de ABN AMRO te betalen kosten (2018: 1.909 en tot 2025 oplopend tot 2.090) bedragen totaal 14.454 en zijn afgedekt door middel van Belgische staatsobligaties. De opbrengsten van deze swap zijn evenredig met de hoogte van de gerealiseerde Nederlandse prijsinflatie (CPI).

De bestaande inflatieswap is gebaseerd op een inventarisatie van deelnemers die in de periode 2003 t/m 2025 met pensioen gaan of zijn gegaan. De geraamde kosten voor de indexatie van de slapers (deelnemers die het NLR verlaten hebben maar hun pensioen niet overgedragen hebben) zijn buiten het model gelaten. De benodigde gelden voor deze groep en afwijkingen ten opzichte van de afgesloten swap (bijvoorbeeld door verschil loon- en prijsindex) ten opzichte van de werkelijke kosten voor indexatie, wordt jaarlijks gefinancierd uit het bedrag dat resteert na de vrijval van de staatsobligaties, die nodig zijn voor de financiering van de 3,1% tegenprestatie van de swap.

Iedere 5 jaar zal het Fonds onderzoeken of een volgende indexatieswap kan worden afgesloten, opdat de looptijd van deze swap steeds 15 tot 20 jaar zal zijn. Echter door de lage langetermijnrente van de afgelopen jaren (vanaf 2010) en een naar verwachting voor de komende jaren lage inflatie (minder dan 2,5%) bij een beperkt aanbod van dergelijke derivaten, heeft zich geen geschikt aankoopmoment voorgedaan.

In bijlage B wordt een overzicht gegeven van het verloop van het Vrije Depot I vanaf 2002, zowel per jaar als per onderdeel.

Het Vrije Depot II wordt sinds 2015 gevormd met het overschot tussen de door de werkgever en werknemers opgebrachte premie en de kosten voor de inkoop van de opbouw van dat jaar, inclusief de kosten voor de administratie en de garantie. De opbouw in deze periode wordt pas geïndexeerd uit het Vrije Depot II als alle garantiekosten voor deze opbouw zijn voldaan. Na afloop van het huidige contract met Aegon, op 31 december 2020, wordt opgemaakt hoe hoog de toekomstige garantiekosten zijn.

2.3.6 Actuele dekkingsgraad en fondsdekkingsgraad

Aan Aegon is gevraagd een splitsing te geven van de Voorziening Pensioen Verplichtingen (VPV) op marktwaarde naar verzekeringssoort, zodat een fondsdekkingsgraad afgegeven kan worden, die betrekking heeft op dat deel van de VPV waarvoor het vrije depot is bedoeld. De uitsplitsing en de daarop berekende actuele dekkingsgraad en fondsdekkingsgraad is als volgt:

	Deel VPV zonder stijging	Deel VPV met stijging	Totaal VPV
Marktwaardevoorziening	369.553	121.503	491.056
Voorziening onvoorwaardelijke indexaties			
Excasso voorziening	3.696	1.215	4.911
Schadereserve premievrijstelling	357	315	672
Voorziening uitlooprisico	287		287
Overige technische voorzieningen			1.897
Totaal	373.893	123.033	498.823
Waarvan afgedekt door beleggingen Aegon	316.288	104.077	420.365
Door herverzekeraar af te dekken	57.605	18.956	76.561
Overige technische voorzieningen			1.897
Algemene reserves			1.716
Vrije Depot I	89.391		90.719
Vrije Depot II	2.366		2.366
Vermogen	465.650		592.296
Dekkingsgraad %	124,5		118,7

Actuele dekkingsgraad totaal: 118,7% (2017: 123,5%)

Fondsdekkingsgraad (zonder stijging): 124,5% (2017: 131,0%)

De beleidsdekkingsgraad van 2018 kan gelijk gesteld worden aan de actuele dekkingsgraad ultimo 2018. Deze bedraagt voor 2018 118,7%.

Het Vrije Depot I en II zijn niet bedoeld voor dat deel van de VPV waarvoor al een 3% vaste klim is ingekocht (regeling voor 2002). Immers die polissen stijgen na pensionering jaarlijks met maximaal 3% en voor de slapers uit die periode is al een 2e polis ingekocht die de maximale 3% stijging tot 65 jaar dekt. In de administratie van Aegon is daarvoor een aparte schaduwadministratie gemaakt. De voorziening wordt berekend met de volledige 3% indexatie, maar in de administratie worden gelijkblijvende rechten getoond. Het verschil tussen de 3%

stijgende uitkeringen en de werkelijke uitkeringen worden uitgekeerd aan het Fonds (3% surplus).

2.3.7 Haalbaarheidstoets

In 2018 is een haalbaarheidstoets op verzoek van het bestuur uitgevoerd door de adviserend actuaaris. De volgende parameters zijn door het bestuur gerapporteerd aan DNB, nadat ze door de werkgever met de ondernemingsraad zijn besproken:

Vastgestelde Ondergrenzen

Vanuit Vereist Eigen Vermogen - Ondergrens bij verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	100%
Vanuit feitelijke financiële positie - Ondergrens bij verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	90%
Vanuit feitelijke financiële positie - Maximale afwijking van pensioenresultaat op fondsniveau in slechtweersscenario	20%

Uitkomsten haalbaarheidstoets

Vanuit Vereist Eigen Vermogen - Verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	n.v.t.
Vanuit feitelijke financiële positie - Verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	108%
Vanuit feitelijke financiële positie - Afwijking van pensioenresultaat op fondsniveau in slechtweersscenario	10%

Verwacht pensioenresultaat vanuit Vereist Eigen Vermogen is niet ingevuld. Deze hoeft alleen bij een aanvangshaalbaarheidstoets te worden vastgesteld.

Bij significante wijziging van de regeling moet een nieuwe aanvangshaalbaarheidstoets worden uitgevoerd. De toets is gemaakt nadat in december 2018 het definitieve besluit is genomen tot wijziging van het indexatiebeleid. De volgende gegevens zijn met de werkgever en de ondernemingsraad besproken en aan DNB gezonden.

Uitkomsten aanvangshaalbaarheidstoets (wijziging indexatiebeleid per 01-01-2019)

Vanuit Vereist Eigen Vermogen - Verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	94%
Vanuit feitelijke financiële positie - Verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	102%
Vanuit feitelijke financiële positie - Afwijking van pensioenresultaat op fondsniveau in slechtweersscenario	4%

2.3.8 Samenvatting Actuarieel Rapport 2018

Het MVEV is gelijk gesteld aan 1% van de TV. Er is geen sprake van een VEV, omdat het pensioenfonds volledig is herverzekerd.

2.4 Intrestwinstdeling gesepareerd beleggingsdepot

Aegon heeft de, tegenover de pensioenverplichtingen aangehouden, beleggingen ondergebracht in een gesepareerd beleggingsdepot, waarvan de grootte overeen dient te komen met de voorziening voor pensioenverplichtingen, benodigd voor de na 1 januari 1985 opgebouwde pensioenrechten.

Sinds 2011 wordt het intrestresultaat als volgt vastgesteld:

Het intrestresultaat is het verschil tussen de feitelijke beleggingsopbrengsten (na aftrek van de beheerkosten) en de voor de opbouw van de voorziening pensioenverplichtingen benodigde intrest voor herwaardering op marktwaarde. Het intrestresultaat wordt jaarlijks uitgekeerd. Een negatief intrestresultaat wordt verrekend met een positief intrestresultaat in de toekomst.

Voor de vaststelling van de overrente stelt de herverzekeraar een afzonderlijk depotverslag op, waarbij op de balans enerzijds de beleggingen zijn opgenomen en anderzijds de overrente delende voorziening voor pensioenverplichtingen.

Voor de berekening van de overrente is onderstaand overzicht (gebaseerd op marktwaarde) gegeven:

		2018		2017
Beleggingsopbrengsten	-/-	156		10.309
af: Opbrengst Vrij vermogen		-		-
	-/-	156		10.309
Benodigde intrest				
Benodigd voor opbouw van				
Voorziening pensioenverplichting	11.253		11.213	
Garantievoorziening	-/- 7		-/- 5	
Nog in te brengen reserveverzwaring	<u>125</u>		<u>110</u>	
		11.371		11.318
Benodigd voor herwaardering naar marktwaarde				
Voorziening pensioenverplichting	6.424		-/- 18.533	
Aftrek reserveverzwaring	-/- 1.865		2.105	
Marktrentecorrectie premies, koopsommen, afkopen	<u>-/- 4.344</u>		<u>-/- 4.810</u>	
		215	-/-	21.238
Herwaardering reserveverzwaring	-		-	
Benodigde interest bestemmingsreserve	<u>1.363</u>		<u>-/- 1.225</u>	
		1.363	-/-	1.225
Garantiekosten		1.842		1.842
Kosten vermogensbeheer		24		24
Benodigde intrest		14.815	-/-	9.279
Overrente huidig jaar	-/-	14.971		19.588
Overrente voorgaande jaren		-	-/-	16.592
Stand ultimo	-/-	14.971		2.996

In 2017 is er voor het laatst overrente uitgekeerd. In 2018 is er sprake van een negatieve overrente. De ontwikkeling van de overrente is als volgt:

Jaar		Overrente
2018	-/-	14.971
Saldo	-/-	14.971

2.5 Technische winstdeling

In het huidige contract ontvangt het Fonds een technische winstdeling op de grondslagen sterfte en invaliditeit. De winstdeling is gebaseerd op de resultaten in een periode van vijf jaar. Aan het einde van de contractperiode wordt, van het gepoolde winstsaldo, 60% door Aegon uitgekeerd als er ook een nieuw herverzekeringscontract is afgesloten. Als er niet aansluitend een nieuw herverzekeringscontract bij Aegon is gesloten, zal er pas afgerekend worden na een periode van 2 jaar. Een eventueel negatief saldo wordt niet verrekend.

	<u>2018</u>		<u>2017</u>
Voorziening pensioenverplichtingen primo op contractgrondslagen	284.857		280.862
Premies en koopsommen	8.279		8.786
Administratie- en Garantiekosten	-/- 2.133	-/-	2.064
Benodigde intrest	11.253		11.213
Uitkeringen en afkopen	-/- 13.970	-/-	13.437
Excasso opslag	-/- 140	-/-	134
Saldo voor herberekening technische voorziening	<u>288.146</u>		<u>285.226</u>
Voorziening pensioenverplichtingen ultimo verslagjaar	-/- 286.897	-/-	284.857
Technisch resultaat	<u>1.249</u>		<u>369</u>

In 2014 zijn de polissen van vóór 2002 gewijzigd in de administratie van Aegon. Voor deze polissen geldt een 3% vaste stijging, terwijl de uitkering aan de pensioengerechtigden gebaseerd is op de loonindex, met een maximum van 3% stijgend. In 2014 zijn in de administratie de aanspraken als gelijkblijvend vastgelegd en in een aparte administratie de maximale stijgingen vastgelegd. Uit deze administratie wordt de “Voorziening Onvoorwaardelijke Stijging” bepaald en worden jaarlijks de koopsommen voor de nominale aanspraken gefinancierd. Te veel verzekerde bedragen komen aan het fonds ten goede. Deze voorziening wordt niet meegenomen in de berekening van het Technisch Resultaat.

De ontwikkeling van het (100%) technisch resultaat, inclusief intrest, is als volgt:

jaar	technisch resultaat	oprenting vanaf	interest %	resultaat (opgerent tot 31 december 2020)
2016	1.871	1 januari 2017	-/- 0,03	1.870
2017	369	1 januari 2018	-/- 0,01	369
2018	1.251	1 januari 2019	-/- 0,18	1.251
2019	-	1 januari 2020		-
2020	-	1 januari 2020		-
Totaal saldo over de lopende winstdelingsperiode				3.490

Aan het einde van de contractperiode wordt, van het gepoolde winstsaldo, 60% door Aegon uitgekeerd als er ook een nieuw herverzekeringscontract is afgesloten. Als er niet aansluitend een nieuw herverzekeringscontract bij Aegon is gesloten, zal er pas afgerekend worden na een periode van 2 jaar. Een eventueel negatief saldo wordt niet verrekend.

Amsterdam, 25 juni 2019

Namens het bestuur

 Drs. L.W. Esselman RA
 (voorzitter)

 M.A. Pielstroom
 (penningmeester)

INTERN TOEZICHT

3 VERANTWOORDINGSORGAAN EN VISITATIECOMMISSIE

In het kader van de Wet Versterking Bestuur Pensioenfondsen wordt het pensioenfondsbestuur door 2 organen gevolgd. Beide organen, het verantwoordingsorgaan en de visitatiecommissie, doen verslag aan het bestuur over het gevoerde beleid.

3.1 Bevindingen en aanbevelingen van het Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan heeft een verslag gemaakt over de verantwoording van de cijfers van 2018 plaatsgevonden.

3.1.1 Verslag Verantwoordingsorgaan over het jaar 2018

In overeenstemming met de principes van goed pensioenfondsbestuur heeft het pensioenfonds een Verantwoordingsorgaan ingericht, bestaande uit een afvaardiging namens de actieve deelnemers, de pensioengerechtigden en de werkgever. Het Verantwoordingsorgaan heeft tot taak een oordeel te geven over het door het bestuur gevoerde beleid en de beleidskeuzes voor de toekomst.

Ter voorbereiding op het geven van dit oordeel is het Verantwoordingsorgaan in 2018 twee keer met het voltallige bestuur van het pensioenfonds in formeel overleg geweest. Verder zijn er ook op regelmatige basis informele gesprekken geweest met diverse leden van het bestuur en is gesproken met de Visitatiecommissie.

De belangrijkste stap die het bestuur het afgelopen jaar gezet heeft is de wijziging van het indexatiebeleid. Hierover heeft het Verantwoordingsorgaan positief geadviseerd. Met deze wijziging wordt een aantal van de belangrijkste problemen aangepakt: geen onderscheid meer in toeslagbeleid tussen actieve deelnemers, slapers en gepensioneerden, het realiseren van inhaalindexatie voor de gepensioneerden, een oplossing voor de financiering van de garantiekosten en daarmee geen noodzaak meer om op korte termijn de pensioenopbouw te verlagen vanwege het bereiken van het premieplafond en tenslotte het indexeren van actieve deelnemers van de opgebouwde rechten tot 2015. Tevens is door het nieuwe beleid de mogelijkheid vergroot voor indexatie van actieve deelnemers van de opgebouwde rechten vanaf 2015.

Dit wil niet zeggen dat met deze stap alle problemen zijn opgelost. Zolang de rente zo laag blijft als deze nu is zal het niet mogelijk zijn om eenzelfde herverzekeringscontract met gelijke condities als het vigerende contract af te sluiten bij afloop van de huidige overeenkomst aan het eind van 2020. De huidige lage rentestand maakt het naar de mening van het Verantwoordingsorgaan ook noodzakelijk om veel duidelijker en uitgebreider dan tot nu toe het geval was de deelnemers te informeren over de eventuele consequenties voor de toekomstige pensioenopbouw.

Het afgelopen jaar was geen goed beleggingsjaar. De dekkingsgraad is mede door het gedaalde rentepeil lager geworden. Vergeleken met de meeste andere pensioenfondsen is de 118,7% van dit fonds wel erg goed te noemen.

Het Verantwoordingsorgaan dringt al geruime tijd op aan om ook andere uitvoeringsalternatieven te onderzoeken. De hoge kosten van huidige uitvoeringsvorm en het ontbreken van competitie in de verzekeringsmarkt zijn hier aanleiding toe.

Het Bestuur heeft aangegeven in 2019 een zgn. risicobereidheidsonderzoek onder de deelnemers te houden. Daarbij zal zeker aan de orde komen of het grote aandeel in de premie voor de huidige (hoge) zekerheid nog instemming geniet van de deelnemers.

Het Verantwoordingsorgaan verwacht van het Bestuur dat zij de uitkomsten van dit onderzoek meeneemt bij de studie naar de toekomstige uitvoering van de pensioenregeling.

Alles in overweging nemend is het Verantwoordingsorgaan van oordeel dat het bestuur in verslagjaar 2018 op een verantwoorde manier met alle bij het pensioenfonds betrokken belangen is omgegaan.

3.1.2 Reactie van het Pensioenfondsbestuur

Het bestuur is blij met de samenwerking met het VO en het uitgesproken positieve oordeel over het nieuwe indexatiebeleid.

De toekomst van de pensioenregeling binnen het NLR staat op de agenda. Het risicobereidheidsonderzoek wordt in 2019 uitgevoerd. Daarnaast zal er worden uitgelegd welke keuzes kunnen worden gemaakt bij de invulling van een pensioenregeling. De huidige regeling is gebaseerd op de keuze voor garantie van de aanspraken met de daarbij horende hoge garantiekosten. Op dit moment worden nog alle opties open gehouden voor uitvoering van de pensioenregeling vanaf 2021. De uitslag van het risicobereidheidsonderzoek zal worden meegenomen in de keuze van de uitvoering van de pensioenregeling vanaf 2021.

3.1.3 De door het Pensioenfondsbestuur te nemen of genomen acties

Het bestuur zal in de communicatie met het VO bovengenoemde punten blijven belichten en het VO op de hoogte houden van het traject voor de pensioenregeling vanaf 2021.

3.1.4 Verslag activiteiten Verantwoordingsorgaan 2018

In het verslagjaar heeft het Verantwoordingsorgaan (VO) formeel drie maal overleg gehad met het Pensioenfondsbestuur. Het VO is in 2018 viermaal bijeen geweest.

Medio 2016 zijn het VO en het bestuur overeengekomen om na iedere bestuursvergadering een informatief overleg te houden, waarbij een terugkoppeling wordt gegeven van de besproken onderwerpen in de betreffende bestuursvergadering, om zodoende informeel informatie met elkaar uit te wisselen. Dit soort overleg heeft in 2018 vier maal plaats gevonden.

Het VO heeft in maart 2018 een gesprek gevoerd met de Visitatiecommissie (VC) over het functioneren van het Fonds, de rol van het VO en over de bevindingen van de VC. De VC heeft hierover verslag uitgebracht.

Het VO heeft haar verslag van de bevindingen over het functioneren van het Fonds en de aanbevelingen aan het bestuur gerapporteerd in het jaarverslag 2017.

Het VO heeft het bestuur geadviseerd over:

- wijziging ABTN;
- het Jaarverslag 2017;
- onvoorwaardelijke indexatie 2018 voor ingegane pensioenen van slapers voor 2002;
- Indexatiebeleid en Pensioenreglement 2019;
- Voorwaardelijke indexatie inactieven per 01-01-2019 en inhaal indexatie inactieven en actieven.

De gegeven adviezen zijn door het bestuur overgenomen.

Per 31 december 2018 bestaat het VO uit 2 leden namens de deelnemersgeleding en 2 leden namens de werkgever geleding. Er zijn 2 vacatures voor de gepensioneerden geleding.

3.2 Bevindingen en aanbevelingen van de Visitatiecommissie

Begin 2019 heeft de visitatie over het jaar 2018 plaatsgevonden. In het visitatie rapport is de volgende samenvatting opgenomen:

3.2.1 Samenvatting Visitatiecommissie

De visitatiecommissie (hierna: VC) heeft haar onderzoek in de eerste maanden van 2019 uitgevoerd. Dit onderzoek is gebaseerd op een studie van de documenten van het pensioenfonds, besprekingen met het bestuur, het verantwoordingsorgaan en de adviserende actuaris.

De VC heeft tot taak toezicht te houden op het beleid van het bestuur en op de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. De VC is tenminste belast met het toezien op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en het bestuur en in het jaarverslag. De VC heeft de naleving van de Code Pensioenfonds en de Code VITP bij de uitvoering van haar taken betrokken.

In overeenstemming met de door het bestuur van het pensioenfonds aan de VC verleende opdracht tot visitatie, heeft de VC het functioneren van (het bestuur van) het pensioenfonds in relatie tot de volgende gebieden gezien.

Opvolging eerdere aanbevelingen

Het bestuur heeft voldoende aandacht gehad voor de aanbevelingen van de VC.

Van de 15 aanbevelingen heeft het bestuur 9 aanbevelingen opgevolgd c.q. opgepakt, 4 aanbevelingen zijn naar het oordeel van de VC niet geheel of onvoldoende opgevolgd en 2 aanbevelingen heeft het bestuur beargumenteerd terzijde gelegd. De opvolging van de aanbevelingen is niet als een afzonderlijk project met actiepunten geregistreerd. Dat zou een wat praktischer aanpak geweest zijn. De VC beveelt aan:

- de aanbevelingen die naar het oordeel van de VC niet geheel dan wel onvoldoende zijn opgevolgd nog eens nader te bezien en indien van toepassing, alsnog op te volgen dan wel voldoende beargumenteerd terzijde te leggen;
- de opvolging van de aanbevelingen gedurende het jaar op de actielijst te volgen.

Governance

De governance binnen het fonds functioneert goed. De relatie tussen het bestuur en het VO is zodanig dat het VO zijn rol goed kan vervullen. De invulling van vacatures is wel een aandachtspunt. Het is steeds moeilijker om bestuursfuncties met de nodige deskundigheid vanuit de onderneming te vervullen. Dit blijkt ook uit de lange zittingsduur van de voorzitter en de toelichting hierop in het jaarverslag 2017 in verband met norm 60 uit de Code pensioenfondsen. Hierin wordt de afwezigheid van geschikte opvolging als reden vermeld. Ook blijkt dat de vacatures in het VO moeilijk te vervullen zijn. De VC beveelt aan:

- naar alternatieve mogelijkheden te zoeken om medewerkers van de NLR organisatie te enthousiasmeren voor het vervullen van een functie in het bestuur of het VO. Hierin is een belangrijke rol weggelegd voor de werkgever om dit in haar HR beleid een prominente plaats te geven.

Bestuurlijke besluitvorming

De VC is van oordeel dat de bestuurlijke besluitvorming transparant en overwogen plaatsvindt, waarbij de besproken voor- en nadelen ook in de notulen worden vastgelegd. De voor het fonds relevante onderwerpen staan op de bestuursagenda. Voor de deelnemers zal het niet eenvoudig zijn om alle elementen van de regeling te doorgronden. Tegenover de luxe positie die het fonds heeft ten aanzien van garanties van de nominale aanspraken en de ruime indexatie over de pensioenen opgebouwd voor 2015 staat het gegeven dat voor de toekomst een dergelijke regeling niet meer mogelijk zal zijn bij het huidige budget. De VC beveelt aan:

- naar de deelnemers toe nog duidelijker te benadrukken dat de indexaties betrekking hebben op de voor 2015 opgebouwde rechten en dat het twijfelachtig is of in de toekomst voldoende middelen beschikbaar zijn om ook daarna opgebouwde rechten te indexeren;
- om meer inzicht te krijgen in de situaties als het minder rooskleuring uitpakt, voor de analyses een stochastisch model te hanteren, dan wel de deterministische aanpak ook door te rekenen met parameters die minder positief zijn dan de standaard.

Financieel-economisch management

Met de uitvoering van de pensioenregeling zijn de nodige kosten gemoeid.

Bij het fonds is er onvoldoende inzicht en transparantie in de eigen beheerskosten van het fonds die voor rekening van de werkgever komen en die niet worden doorberekend aan het fonds. Deze en andere uitvoerings- en beheerskosten kunnen dan ook niet vergeleken worden met andere fondsen en als benchmark dienen om een indicatie van de (relatieve) kosten van uitvoering te geven

Het fonds heeft de mogelijke effecten om de in de toekomst verschuldigde garantiekosten af te kunnen kopen goed in beeld, maar de omvang van de effecten, in casu de middelen die in depot 2 moeten vloeien, is niet voldoende in beeld. De VC beveelt aan:

- de activiteiten te inventariseren die door medewerkers van de werkgever worden besteed aan beheersactiviteiten ten behoeve van het fonds en deze kosten te betrekken bij de kosten per deelnemer, zoals die in het jaarverslag worden gerapporteerd;

- een gedetailleerde analyse op te stellen van de te verwachten middelen uit overrente om de voorziening voor garantiekosten te kunnen voeden.

Vermogensbeheer

Met de instelling van de BAC en de werking daarvan, zoals de VC die uit de documentatie heeft kunnen zien, heeft het fonds een effectieve maatregel genomen om de risico's die verband houden met de complexiteit van het 'hybride' vermogensbeheer effectief te beheersen. Gezien de complexiteit van het eigen beheer en de daarvoor benodigde beheersmaatregelen zouden de totale kosten van dit beheerssysteem moeten worden meegewogen in de afwegingen die voor de continuïteit van het fonds moeten worden gemaakt. Dit is van groot belang voor de vergelijking tussen de optie van volledige herverzekering, zonder eigen governance structuur tegenover voortzetting van de huidige 'hybride' eigen beheer structuur met alle kosten die daarmee zijn gemoeid. De VC beveelt aan:

- in het beleggingsplan en de investment beliefs explicieter uitdrukking te geven aan een visie over Maatschappelijk Verantwoord Beleggen;
- de totale kosten van het beheerssysteem te betrekken in de afwegingen ten aanzien van de continuïteit van het fonds.

Communicatie

De VC is van oordeel van het bestuur goede aandacht heeft voor de communicatie. De uitbestede communicatie aan Aegon uitbesteding communicatie is nog een punt van zorg voor het bestuur en wordt heroverwogen. Dat geldt ook voor de uitbesteding van de website. De VC heeft geen aanbevelingen.

Uitbesteding

Evaluatie van de uitbestedingen is een goede zaak en met het opgestelde overzicht van de huidige uitbestedingspartijen is een goede aanzet gegeven. Daarop mist de VC nog de evaluatie van het bestuursbureau. VC kon nog niet zien op welke aspecten van de dienstverlening zal worden geëvalueerd. De VC beveelt aan:

- criteria op te stellen waaraan uitbestedingspartijen worden getoetst;
- de werkgever als uitbestedingspartij voor de bestuursbureau in de evaluatie te betrekken.

Risicomanagement

Om belangrijke keuzes te maken in de komende tijd is het van belang (opnieuw) te onderzoeken wat de risicobereidheid is van de deelnemers. Dat zal in 2019 plaats vinden en daarvoor is inmiddels een commissie samengesteld. Het bestuur beschikt over een uitgebreide IRM risico matrix en een concept integraal risico-management beleidsplan, gedateerd 2018.

De verdere invulling van de niet financieel risico's in het beleidsplan noopt nog tot nadere concretisering van de beheersmaatregelen. Dit geldt met name voor de IT risico's, zowel bij de uitbestedingspartijen als de werkgever. Aandacht is ook nodig voor de verdere invulling en concretisering van de sleutelfuncties conform IORP II en met name de interne auditfunctie. De VC beveelt aan:

- voorafgaand aan het risicobereidheidsonderzoek een analyse te maken van de vragen die worden gesteld, de mogelijke antwoorden en de interpretatie daarvan. Vooral op welke wijze de uitkomsten hun effect zullen hebben op het beleggingsbeleid;
- in het integraal risicomanagement beleidsplan de beheersmaatregelen inzake de IT- risico's bij uitbestedingspartijen en de werkgever te concretiseren en te toetsen of deze werken in de praktijk;

- aandacht te besteden aan de geschiktheidseisen van de DNB inzake de IORP II sleutelpositiehouder interne auditen aan de hand daarvan een functie- en taakomschrijving op te stellen.

Tot slot

Het fonds, de werkgever en werknemers gezamenlijk staan voor een belangrijke keuze ten aanzien van de continuïteit van de regeling en de uitvoering in de huidige vorm.

De langdurig lage rente, het geconstateerde effect van langer leven en de prijzen voor garanties die daarmee fors zijn gestegen nopen tot heroverweging, ook over het voortbestaan van het fonds. De plannen die zijn opgesteld geven aan dat het fondsbestuur zich gedegen bewust is van de noodzaak tot deze heroverweging. Het bestuur heeft ook zicht op de benodigde informatie die nodig is om keuzes te maken.

3.2.2 Reactie bestuur op rapport visitatiecommissie

Het bestuur heeft met belangstelling het rapport van de VC gelezen en de aanbevelingen zullen aan de actielijst toegevoegd worden, zodat we daarover voorafgaand aan de volgende visitatie kunnen rapporteren.

Vorig jaar werd nog aangegeven dat de evenwichtige belangenbehartiging wel werd uitgevoerd, maar niet voldoende werd vastgelegd. Het is goed om te lezen, dat we in de vastlegging van onze afwegingen goede vooruitgang hebben gemaakt.

De nieuwe aanbevelingen sluiten aan bij de continue verbeteringen, die het bestuur nastreeft. IORP II en risicomanagement staan op de agenda en de aanbevelingen daarover zullen ook worden meegewogen.

De toekomst van het pensioenfonds en de pensioenregeling van het NLR staan de komende jaren inderdaad op de agenda en het bestuur zal in het proces naar een mogelijke verandering van de pensioenregeling of een nieuw herverzekeringscontract de aandachtspunten van de visitatiecommissie meenemen.

JAARREKENING

2018

JAARREKENING

4 BALANS PER 31 DECEMBER 2018 (NA BESTEMMING VAN HET RESULTAAT)

A C T I E F

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
(1) Beleggingen voor risico Pensioenfonds		
Aandelen	39.928	47.321
Vastgoed	2.948	2.101
Obligaties	67.921	65.524
Derivaten	-	-
Beleggingen Pensioenfonds	110.797	114.946
(2) Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Garantiecontract herverzekering	496.926	477.110
(3) Vorderingen en overlopende activa		
Vorderingen uit herverzekering	6.190	7.834
Overige vorderingen	-	-
Debiteuren	3.419	3.238
(4) Overige activa		
Liquide middelen	<u>4</u>	<u>44</u>
	<u>617.336</u>	<u>603.172</u>

P A S S I E F

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
(5) Stichtingskapitaal en reserves		
Stichtingskapitaal	-	-
Algemene reserve	1.715	4.701
Reserve Administratiekosten 2016-2020	2.068	2.646
Vrije Reserve I	89.391	108.045
Vrije Reserve II	<u>2.366</u>	<u>-</u>
	95.540	115.392
Technische voorzieningen		
(6) Technische voorzieningen voor risico Herverzekeraar		
Voorziening voor pensioenverplichtingen	492.015	472.410
Excasso voorziening Herverzekeraar	<u>4.911</u>	<u>4.700</u>
Herverzekeringsdeel	496.926	477.110
(7) Overige technische voorzieningen risico Fonds		
Overige technische voorzieningen	1.897	1.897
(8) Overige schulden en overlopende passiva		
Derivaten	3.873	6.559
Crediteuren	-	1.400
Overige schulden en overlopende passiva	<u>19.099</u>	<u>814</u>
Voor rekening Fonds	<u>22.972</u>	<u>8.773</u>
	<u>617.335</u>	<u>603.172</u>

5 STAAT VAN BATEN EN LASTEN OVER 2018

Baten	2018		2017	
(9) Premiebijdragen		7.317		8.509
(10) Beleggingsopbrengsten voor risico Pensioenfonds				
Directe beleggingsopbrengsten		200		921
Indirecte beleggingsopbrengsten	-/-	5.113		6.392
	-/-	4.913		7.313
Beheerkosten ter zake Beleggingsresultaten risico Pensioenfonds		-		-
		-/-	4.913	7.313
Swapopbrengsten		1.260		787
Swap kosten	-/-	1.909	-/-	1.860
Niet gerealiseerde swapwaarde		2.685		1.409
			2.036	336
(11) Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen			19.816	-/- 8.457
(12) Baten uit herverzekering			13.969	13.436
(13) Overige baten Pensioenfonds			1.270	4.154
Totaal baten			39.495	25.291

Lasten	2018	2017
(14) Lasten herverzekeringsdeel		
Premies herverzekering	24.772	11.442
Mutatie overige technische voorzieningen	127	127
Saldo overdracht van rechten Pensioenuitkeringen	21	-/- 13
	<u>13.969</u>	<u>13.436</u>
	38.889	24.992
(15) Mutatie Voorziening Pensioenverplichtingen		
	19.816	-/- 8.457
(16) Lasten voor Pensioenfonds		
Mutaties overige technische voorziening	-	-
Onverplichte pensioenuitkeringen	7	12
Algemene kosten uit herverzekering	313	222
Overige algemene kosten	<u>319</u>	<u>326</u>
	639	560
Totaal lasten	59.344	17.095
Resultaat	<u>-/- 19.850</u>	<u>8.196</u>
	39.494	25.291

(17) Resultaatbestemming:	2018	2017
Toevoeging aan Vrije Depot I	-/- 18.654	7.608
Algemene reserve	-/- 2.985	1.080
Kosten 2017 - 2016 uit reserve	-/- 577	-/- 492
Toevoeging Vrije Depot II	2.366	-
Totaal Resultaatbestemming	<u>-/- 19.850</u>	<u>8.196</u>

6 KASSTROOMOVERZICHT

	2018		2017	
Kasstroom premies en uitkeringen				
Ontvangen gelden werkgever		7.135		7.059
Aan herverzekeraar betaalde gelden	-/-	5.712	-/-	10.501
		1.423	-/-	3.442
Kasstroom uit beleggings activiteiten				
Directe beleggingsopbrengsten		360		343
Verkopen en aflossingen beleggingen		24.919		21.666
Aankopen van beleggingen	-/-	25.728	-/-	17.161
Bank- en effectenkosten		2	-/-	22
	-/-	447		4.826
Andere mutaties				
Kosten en opbrengsten inflatieswap	-/-	649	-/-	1.072
Overige mutaties	-/-	367	-/-	282
	-/-	1.016	-/-	1.354
Netto kasstroom	-/-	40		30
Mutaties liquide middelen				
Liquide middelen ultimo		4		44
Liquide middelen primo		44		14
	-/-	40		30

7 TOELICHTING OP DE BALANS EN DE STAAT VAN BATEN EN LASTEN

7.1 Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving in het bijzonder Richtlijn 610.

Gegevens van het Pensioenfonds

De statutaire naam van het Pensioenfonds is “Stichting Pensioenfonds van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium”. De statutaire vestigingsplaats is 's Gravenhage. Het Pensioenfonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41150840.

Algemeen

De beleggingen en de voorziening voor pensioenverplichtingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

De in de jaarrekening opgenomen bedragen luiden, tenzij anders vermeldt, in meervouden van € 1.000,-.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten.

De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Schattingswijzigingen

In 2018 is een wijziging van de sterftegrondslagen toegepast, omdat er een nieuwe AGprognose tafel is gepubliceerd. Naast de toepassing van deze nieuwe tafel is de fondsspecifieke ervaringsterfte aangepast. In het onderstaande overzicht geven we aan hoe de wijzigingen invloed hebben gehad op de technische voorzieningen en de dekkinggraad van het pensioenfonds.

Schattingswijzigingen in 2018	Effect op technische voorzieningen	Effect op de dekkinggraad	Reden
Wijziging sterfzetabel	-/- 4.644	0,9%	Wijziging sterftegrondslagen
Wijziging fondsspecifieke ervaringssterfte	-/- 1.548	0,3%	Wijziging sterftegrondslagen

Opname van een actief of een verplichting

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Vreemde valuta

De jaarrekening luidt in euro's. De euro is tevens de functionele valuta van het pensioenfonds. Transacties in vreemde valuta worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de functionele valutakoers op transactiedatum. Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de functionele valutakoers op de balansdatum. Koersverschillen die optreden bij de afwikkeling dan wel de omrekening van monetaire posten in vreemde valuta, worden verwerkt in de staat van baten en lasten.

Aandelen, obligaties en derivaten voor risico van het pensioenfonds

De waardering van aandelen, obligaties en derivaten vindt plaats tegen marktwaarde. De verschillen tussen de gerealiseerde (direct) en de ongerealiseerde (indirect) waardeveranderingen worden ten gunste respectievelijk ten laste van de staat van baten en lasten gebracht. Baten en lasten worden zoveel mogelijk toegerekend naar de periode waarop ze betrekking hebben.

Participaties in beleggingsfondsen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Bij gemengde beleggingsfondsen wordt aangesloten bij de hoofdcategorie, bepaald op basis van marktwaarde.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. De derivatenposities zijn opgenomen als een afzonderlijke beleggingscategorie. Derivaten die deel uitmaken van een beleggingsfonds zijn opgenomen in de beleggingscategorie waarin dit beleggingsfonds is gerubriceerd.

De beleggingen van het pensioenfonds worden gewaardeerd tegen de marktwaarde per balansdatum. Voor een deel van de financiële instrumenten van het pensioenfonds kan gebruik worden gemaakt van genoteerde marktprijzen. Derivaten worden gewaardeerd door gebruik te maken van netto contante waarde berekeningen. Echter de participaties in beleggingsfondsen van Aegon Asset Management worden gewaardeerd door gebruik te maken van andere methode (netto vermogenswaarde). Het is gebruikelijk en mogelijk om de marktwaarde waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen.

Aandelen, waaronder tevens converteerbare obligaties zijn begrepen, worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Van ter beurze genoteerde aandelen is dit de beurswaarde. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in aandelenfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde, die de marktwaarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Beleggingen in vastgoed wordt gewaardeerd op basis van marktwaarde. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in vastgoedfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde, die de marktwaarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Obligaties worden gewaardeerd tegen marktwaarde. Van ter beurze genoteerde obligaties is dit de beurswaarde. Voor niet ter beurze genoteerde participaties in vastrentende waardenfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde, die de marktwaarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Derivaten worden gewaardeerd tegen marktwaarde, te weten de relevante marktnotering of, als die er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen. Derivaatcontracten met een negatieve waarde worden in de balans onder de overige schulden en overlopende passiva verantwoord.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

De waardering van de herverzekering is met ingang van 1 januari 2007 gebaseerd op de actuele waarde (marktwaarde) op basis van contante waarde van de beste inschatting van de toekomstige kasstromen die samenhangen met de op de balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen.

De vordering op de herverzekeraar is bij een garantiecontract daarom gelijk aan de voorziening pensioenverplichtingen. Achter beide posten gaat exact dezelfde kasstroom schuil. Het Fonds heeft besloten om, gezien de kredietwaardigheid van Aegon Levensverzekering N.V., geen afslag voor kredietrisico op te nemen ultimo 2018.

Vorderingen en schulden uit hoofde van herverzekering worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Vorderingen en overlopende activa

De vorderingen en overlopende activa zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

Overige activa

De liquide middelen zijn gewaardeerd tegen nominale waarde. Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van het pensioenfonds. De liquide middelen met betrekking tot beleggingsactiviteiten zijn eveneens onder deze post verantwoord.

Stichtingskapitaal en reserves

De algemene reserve wordt bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van vreemd vermogen en verplichtingen inclusief alle technische voorzieningen in de balans zijn opgenomen. Het Vrije Depot I is onder andere bedoeld voor indexatie van de aanspraken en rechten opgebouwd voor 2015 en het Vrije Depot II is verbonden aan de aanspraken en rechten opgebouwd vanaf 2015.

De garantiekostenreserve was bedoeld als reserve voor de aan Aegon te betalen garantiekosten indien deze niet door de werkgever of uit de overrente uit dat betreffende jaar betaald kunnen worden. Deze is opgenomen in de “Kostenreserve 2016-2020”. Uit deze reserve worden gedurende de periode 2016-2020 de kosten betaald, die niet in het contract met Aegon zijn opgenomen, zoals accountantskosten, kosten voor DNB en AFM, cursuskosten, garantiekosten “nieuw geld” etc.

Dit is conform het bestuursbesluit van maart 2017.

De reserve is begin 2016 gevormd met gelden uit het eigen vermogen, garantielasten reserve en het Vrije Depot, in totaal 3.600. In 2018 zijn de kosten groot 577 (2017: 492, 2016: 463) in mindering gebracht op deze reserve.

De hoogte van de reserve is hoger dan in de berekening van 2017 is voorgesteld. Door de inkoop van de inhaalindexaties zullen de garantielasten voor de komende jaren sterker stijgen dan opgenomen in de berekening. Het bestuur acht de huidige reservering toereikend.

Voorziening Pensioen Verplichtingen (VPV)

De voorziening pensioenverplichtingen (VPV) wordt gewaardeerd tegen actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met op de balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken en de onvoorwaardelijke (toeslagen) toezeggingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente. De marktrente is op basis van de rentetermijnstructuur zoals voorgeschreven door DNB.

Bij de berekening van de VPV is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of en zo ja, in hoeverre de opgebouwde pensioenaanspraken worden verhoogd. Alle per balansdatum bestaande toeslagbesluiten (ook voor toeslagen na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de berekening van de voorziening wordt rekening gehouden met de premievrije pensioenopbouw in verband met invaliditeit op basis van contante waarde van de premies waarvoor vrijstelling is verleend wegens arbeidsongeschiktheid.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen.

De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- Marktrente: gebaseerd op de DNB-rentetermijnstructuur.
- Overlevingstafels: AG prognosetafels 2018 zonder leeftijdsterugstelling.
- Op de overlijdenskansen worden correctiefactoren toegepast, vastgesteld met behulp van de fonds specifieke ervaringssterfte op basis van het Willis Towers Watson ervaringssterftemodel 2018.
- Indexering van de premievrije en ingegane pensioenen vindt jaarlijks plaats.
  - Het indexatiepercentage voor pensioenen ingegaan na 31 december 2001 en aanspraken van gewezen deelnemers met ontslag gegaan na dit tijdstip is gebaseerd op de stijging van de CAO loonindex (categorie volwassen werknemers in het particuliere bedrijf per maand inclusief bijzondere beloningen, eerste publicatie) volgens het CBS (juli). Deze indexatie vindt niet plaats indien de financiële positie van de onder andere daarvoor bestemde Vrije Depot van het Fonds zich dwingend tegen die aanpassing verzet. Het Pensioenfondsbestuur beslist in hoeverre de pensioenaanspraken worden aangepast. Toegekende indexaties worden ingekocht bij

- de verzekeraar. De indexatie van deze slapers en gepensioneerden is derhalve voorwaardelijk.
- Voor pensioenen en aanspraken op grond van slapersrechten ingegaan voor 01 januari 2002 wordt bovengenoemde indexatie eveneens toegekend op basis van de CAO loonindex (categorie volwassen werknemers in het particuliere bedrijf per maand inclusief bijzondere beloningen, eerste publicatie) volgens het CBS (juli), maar cumulatief gemaximeerd op een percentage van 3% per jaar. Deze indexatie is tot een maximum van 3% cumulatief onvoorwaardelijk en is opgenomen in de voorziening.
  - Voor uitgesteld partnerpensioen, behorend bij ingegaan pensioen, wordt het systeem van bepaalde partner gehanteerd. Voor uitgesteld partnerpensioen, behorend bij niet ingegaan pensioen wordt het systeem van onbepaalde partner gehanteerd. Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw is gesteld op drie jaar (man ouder). Als er op de pensioendatum geen partner is, kan het partnerpensioen voor zover opgebouwd ná 2001 worden omgezet in ouderdompensioen.
  - Onder de Technische voorzieningen, voor risico herverzekeraar, is een post excasso voorziening opgenomen. Als voorziening wordt steeds 1% van de VPV, exclusief de schadereserve, genomen. Aanvullend wordt er, voor risico van het fonds, een bedrag gereserveerd ter grootte van 5 keer de begrote kosten voor het pensioenfonds, zonder de kosten in het herverzekeringscontract met Aegon. Bij de bepaling van de pensioenopbouw voor arbeidsongeschikten deelnemers is uitgegaan van geen revalidatiekans.

Het 'minimaal vereist eigen vermogen' bedraagt voor een volledig 'herverzekerd' contract 1% van het herverzekerde bedrag op marktwaarde. Het Pensioenfonds NLR voldoet hier aan.

Er is een garantievoorziening van 2.661 (2017: 2.668) die bij de herverzekeraar staat en die alleen bij vertrek bij de huidige herverzekeraar meegenomen kan worden. Deze voorziening wordt dan in mindering gebracht op de reserveverzwaring. Deze vordering is daarom niet geactiveerd.

Baten en lasten

Baten en lasten worden zoveel mogelijk toegerekend naar de periode waarop ze betrekking hebben.

Premie (zie ook post 9)

De kostendeekkende premie op basis van de marktwaarde 2018 bedraagt 7.694 (2017: 7.552). De kostendeekkende premie op basis van de fondsgrondslagen is lager dan de betaalde premie van 7.117 (2017: 7.108). In de, aan de sponsor gevraagde, premie is 1% opslag opgenomen voor solvabiliteit.

De bij de berekening van de premie die door het pensioenfonds aan de verzekeraar verschuldigd is, zijn de gehanteerde sterftetekansen ontleend aan de Pensioentafel 2010.

Voor de man geldt (gebaseerd op de sterftetekansen van het jaar 2033):

- Voor de pensioendatum:
  - Ouderdomspensioen: één jaar leeftijdsverhoging.
  - Nabestaandenpensioen (opbouw): 5 jaar leeftijdsverhoging.
  - Nabestaandenpensioen (risico): 5 jaar leeftijdsverhoging.
  - Nabestaandenpensioen voor gelijk geslacht: geen aanpassing.
- Na de pensioendatum: geen aanpassingen

Voor de vrouw geldt (gebaseerd op de sterftetekansen van het jaar 2036):

- Voor de pensioendatum:
  - Ouderdomspensioen: geen aanpassing.
  - Nabestaandenpensioen (opbouw): 4 jaar leeftijdsverhoging.
  - Nabestaandenpensioen (risico): 5 jaar leeftijdsverhoging.
  - Nabestaandenpensioen voor gelijk geslacht: geen aanpassing.
- Na de pensioendatum: geen aanpassingen

Het leeftijdsverschil tussen man en vrouw voor het tarief van het levenslange partnerpensioen (verzekerd volgens het systeem van onbepaalde partner) wordt berekend naar een uniform leeftijdsverschil van 3 jaar (leeftijd man minus leeftijd vrouw is 3). In het geval van partnerschap, waarbij beide partners van gelijk geslacht zijn, wordt voor de toepassing van het tarief aangenomen dat de medeverzekerde van het andere geslacht is, dan zijn of haar werkelijke geslacht.

De premie is gebaseerd op een ouderdomspensioen met een opbouw van 1,75% per jaar met een maximum van 70%, een opbouw voor een (onbepaalde) partner van 1,225% (zijnde 70% van het ouderdomspensioen) en een wezenpensioen die recht geeft op maximaal 21,5% van het nabestaandenpensioen.

Voor zowel het partnerpensioen als het wezenpensioen wordt daarbovenop een premie betaald voor het risico van overlijden en is alleen geldig bij een actief dienstverband.

De premie van de werkgever aan het pensioenfonds is gebaseerd op de uitvoeringsovereenkomst, waarin is opgenomen dat de premiebijdrage maximaal 29% van de pensioengrondslag bedraagt. De werkgever brengt aan de werknemers 7% van de pensioengrondslag in rekening. De overige 22% draagt hij zelf bij.

Dekkingsgraad

De dekkingsgraad per ultimo 2018 van 118,7% betreft de verhouding tussen het aanwezig eigen vermogen en de contante waarde van de pensioenverplichtingen.

In 2015 is de beleidsdekkingsgraad als meetinstrument toegevoegd. De definitie van beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de 12 laatst maandelijks gerapporteerde dekkingsgraden. Het Fonds is volledig herverzekerd en heeft daardoor geen verplichting tot het maandelijks rapporteren van een dekkingsgraad. DNB heeft daarop aangegeven dat voor volledig herverzekerde fondsen de te publiceren beleidsdekkingsgraad gelijk is aan de werkelijke dekkingsgraad van 31 december 2018. Door deze aanwijzing is de beleidsdekkingsgraad van het Fonds voor 2018 118,7%.

Grondslagen kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Alle ontvangsten en uitgaven worden hierbij als zodanig gepresenteerd.

7.2 Toelichting op de balans

(1) Beleggingen voor risico Pensioenfond

Aandelen	2018	2017
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand primo boekjaar	47.321	24.566
Aankopen	1.226	16.867
Verkopen	-/- 3.760	-
Herwaardering	-/- 4.859	5.888
Stand ultimo boekjaar	39.928	47.321

De aankopen in 2017 betreffen de overheveling van de beleggingen voor risico pensioenfond bij ABN AMRO MeesPierson naar beleggingen bij Aegon Assetmanagement. De verkopen betreffen deel de aandelen voor risico pensioenfond bij ABN AMRO MeesPierson. De aandelen ultimo 2018 zijn allemaal “Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde aandelenbeleggingsfondsen”.

Vastgoed	2018	2017
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand primo boekjaar	2.101	2.103
Verkopen	916	40
Aankopen	-/- 2	-
Herwaardering	-/- 67	-/- 42
Stand ultimo boekjaar	2.948	2.101

Het gedeelte van de beleggingen die in Aegon Assetmanagement welke de bestemming “vastgoed” heeft, zijn belegd in de categorie “Indirecte vastgoedbeleggingen”.

Vastrentende waarden	2018	2017
Het verloop van deze post is als volgt:		
Stand primo boekjaar	65.524	85.789
Aankopen	23.586	253
Gerealiseerde beleggingsresultaten	-/- 36	204
Niet gerealiseerde directe beleggingsresultaten	-/- 238	-/- 926
Verkopen	-/- 19.261	-/- 19.806
Aflossingen	-/- 1.909	-/- 1.860
Herwaardering	255	1.870
Stand ultimo boekjaar	67.921	65.524

De obligaties zijn voor een deel in 2006 aangekocht om de kosten voor de inflatieswap jaarlijks te kunnen betalen. Daarnaast zijn er een aantal obligaties gekocht voor het vast zetten van de rente op dat moment.

De verkoop van vastrentende waarden heeft plaatsgevonden om de overheveling van obligaties bij ABN AMRO MeesPierson naar Aegon Asset Management te bewerkstelligen. Deze gelden zijn aangewend om stukken in het aandelenfonds van AEAM te kopen en zo de verhouding meer in lijn te brengen met het beleggingsbeleid.

De vastrentende waarden ultimo 2018 bestaan uit obligaties 14.481 (2017: 23.472) en beursgenoteerde en niet beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden 53.440 (2017: 42.052).

Derivaten	2018		2017	
Het verloop van deze post is als volgt:				
Stand primo boekjaar	-/-	6.559	-/-	7.967
Verkopen		-		-
Aankopen		-		-
Herwaardering		2.686		1.409
Stand ultimo boekjaar	-/-	3.873	-/-	6.558

In het contract met ABN AMRO inzake de inflatieswap is afgesproken dat bij een negatieve waarde van de swap boven de 500 er collateral gestort moet worden. Dit betekent dat bij een negatieve waarde het Pensioenfonds een deel van de obligaties op een separate bankrekening stort, zodat bij een mogelijk faillissement van het Pensioenfonds de ABN AMRO over deze obligaties kan beschikken. Als de waarde van de inflatieswap weer stijgt, worden deze obligaties weer terug gestort. Op 31 december 2018 was er aan collateral een bedrag van 3.176 gestort.

Een overzicht van de vermogensontwikkeling beleggingen voor risico Pensioenfonds is geplaatst in bijlage C van dit verslag.

Overige toelichtingen beleggingen

De bepaling van de waardering van de beleggingen kan als volgt uitgesplitst worden:

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW berekening	Andere methode	Totaal
Per 31 december 2018					
Aandelen	-	-	-	39.928	39.928
Vastgoed		-	-	2.948	2.948
Obligaties	14.752	-	-	53.169	67.921
Beleggingen exclusief derivaten	14.752	-	-	96.045	110.797
Derivaten	-	-	-/- 3.873	-	3.873
Totaal inclusief derivaten huidig jaar	14.752	-	-/- 3.873	96.045	106.924

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	NCW berekening	Andere methode	Totaal
Per 31 december 2017					
Aandelen	1.083	-	-	46.238	47.321
Vastgoed		-	-	2.101	2.101
Obligaties	23.472	-	-	42.052	65.524
Beleggingen exclusief derivaten	24.555	-	-	90.391	114.946
Derivaten	-	-	-/- 6.558	-	6.558
Totaal inclusief derivaten huidig jaar	24.555	-	-/- 6.558	90.391	108.388

Bij de bepaling van de waardering van de beleggingen zijn de volgende uitgangspunten gebruikt:

Genoteerde marktprijzen

Beleggingen met genoteerde marktprijzen worden verhandeld op een actieve markt. Hieronder vallen obligaties en beursgenoteerde aandelenbeleggingsfondsen. Tevens zijn de beleggingen in beleggingsfondsen opgenomen in deze categorie, daar het beursgenoteerde fondsen betreffen.

Netto contante waardeberekeningen

De netto contante waarde methode (NCW) wordt gehanteerd voor de inflatieswap en wordt uitgevoerd door ABN AMRO Bank N.V.

Andere methode

Onder de andere methode zijn de beleggingen in niet-beursgenoteerde beleggingsfondsen opgenomen. De waardering is bepaald op basis van de door de vermogensbeheerder berekende intrinsieke waarde, die de actuele waarde van de onderliggende beleggingen representeert.

Door het Fonds wordt niet belegd in de premiebijdragende (aangesloten) onderneming en er worden door het Fonds geen beleggingen uitgeleend.

(2) Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

De marktwaarde van de beleggingen inclusief liquiditeiten in de beleggingsportefeuille, 426.375 (2017: 436.617) in het herverzekeringsdepot is ten opzichte van de marktwaarde van de Voorziening Pensioenverplichtingen (VPV), 496.925 (2017: 475.710) 70.550 te laag (2017: 39.093).

Dit verschil heeft 2 oorzaken: enerzijds wordt de Voorziening Pensioenverplichtingen bepaald op basis van de grondslagen die het Pensioenfonds hanteert, anderzijds worden de beleggingen aangesloten bij de voorziening van het depot van Aegon. Deze 2 waarderingen lopen uiteen, maar in de herverzekeringsovereenkomst is vastgelegd dat Aegon garant staat voor het verschil. Daarnaast heeft Aegon voor het onvoorwaardelijke stijgende deel van de voorziening een reservering aangehouden op andere grondslagen. Ook deze reservering verschilt van de fondsgrondslagen.

Ultimo 2018 zijn alle pensioenverplichtingen op basis van de herverzekeringsvoorwaarden (4% rekenrente, Pensioentafel 2010) verzekerd.

De herverzekeringsovereenkomst heeft als ingangsdatum 1 januari 2016 en loopt tot en met 31 december 2020.

Vanaf 1 januari 2016 betaalt het Fonds een vergoeding voor garantiekosten ter grootte van 0,920% van de overrentedelende voorziening, welke opgebouwd is vanaf 1 januari 2016. Voor de voorziening opgebouwd voor 2016 wordt een vergoeding voor rentegarantie van 0,452% van de betreffende overrentedelende voorziening op de overrente in mindering gebracht.

De voorziening excassokosten behorende bij de herverzekerde voorzieningen is 1,0%. Per ultimo 2018 bedraagt de voorziening excassokosten 4.911 (2017: 4.700).

De herverzekerder heeft de tegenover de (herverzekerde) pensioenverplichtingen staande beleggingen ondergebracht in een gesepareerd beleggingsdepot. Het herverzekeringscontract kent grondslagen voor waardering en resultaatbepaling welke bepalend zijn voor de door de herverzekerder uit te keren overrente.

Het Fonds ontvangt jaarlijks de positieve overrente die wordt gerealiseerd. Een eventuele negatieve overrente wordt verrekend met positieve overrentes van toekomstige jaren. Wanneer cumulatief weer een positief saldo bereikt wordt, wordt dat aan het Fonds uitgekeerd. Dit jaar (2018) is sprake van een negatieve overrente en wordt er geen overrente wordt uitgekeerd. De berekening van de totale overrente wordt toegelicht in paragraaf 2.4.

Het Fonds ontvangt eens per 5 jaar, na afloop van de contractperiode, 60% van de positieve technische winst die wordt gerealiseerd. In 2021 zal een afrekening over de periode 2016-2020 worden opgesteld. Als er niet aansluitend een nieuw herverzekeringscontract bij Aegon is gesloten, zal er pas afgerekend worden na een periode van 2 jaar. Een eventueel negatief saldo wordt niet verrekend. In paragraaf 2.5 is een opstelling tot en met 2018 opgenomen.

Het herverzekeringscontract loopt op 31 december 2020 af. Er is geen bijbetalingsverplichting door het Fonds aan Aegon, zodat het contract ons kwalificeert als “volledig herverzekerder” in de zin van de door DNB opgestelde regels.

In het contract met Aegon is ook de mogelijkheid opgenomen om de beleggingen en de rechten en plichten uit hoofde van de verzekeringen over te dragen aan het pensioenfonds. In de uitvoeringsovereenkomst met de werkgever is vastgelegd dat het pensioenfonds de

pensioenaanspraken herverzekerd. Als er voor waardeoverdracht wordt gekozen, zullen de beleggingen en de rechten en plichten naar een andere verzekeraar worden overgedragen, zodat de status van het pensioenfonds volledig herverzekerd blijft.

Voor nieuwe aanspraken zullen nieuwe afspraken moeten worden vastgelegd.

Voor de beleggingen wordt een gesepareerd beleggingsdepot aangehouden en daarin hebben het afgelopen jaar de volgende transacties plaatsgevonden. Indien de waarde van het gesepareerde beleggingsdepot onvoldoende is, zal Aegon uit hoofde van de volledigheid van de herverzekering garant staan voor het restant van de waarde.

Fonds	Aegon SAF Fixed Income	Aegon SAF SLM	Aegon SAF Equity	Totaal
--vorig boekjaar--				
Balanswaarde	314.194	33.833	88.590	436.617
--mutaties boekjaar--				
Aankopen	9.385	0	1.522	10.907
Verkopen & Aflossingen	-6.631	0	-6.902	-13.533
Koersresultaat	-7.087	4.256	-4.784	-7.615
--einde boekjaar--				
Balanswaarde	309.862	38.088	78.425	426.375
in %	72,7	8,9	18,4	100,0

Fonds	Aegon SAF Fixed Income	Aegon SAF SLM	Aegon SAF Equity	Totaal
--vorig boekjaar--				
Balanswaarde	297.822	43.964	92.999	434.785
--mutaties boekjaar--				
Aankopen	22.166	0	0	22.166
Verkopen & Aflossingen	-6.155	-7.554	-13.556	-27.265
Koersresultaat	361	-2.577	9.147	6.931
--einde boekjaar--				
Balanswaarde	314.194	33.833	88.590	436.617
in %	72,0	7,7	20,3	100,0

* exclusief liquiditeiten voor beleggingen (2018: -3.004; 2017: -3.012).

In bijlage C wordt een nadere toelichting gegeven op de beleggingen in het gesepareerde depot.

(3) Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen uit herverzekering	2018	2017
Nog te ontvangen overrente	-	2.996
Rek.courant AEGON risico Pensioenfonds	6.190	4.838
	6.190	7.834

Betalingsverkeer met de Werkgever

De werkgever schiet de nota's voor het Fonds voor en brengt na afloop van ieder kwartaal de voorgesloten nota's in rekening.

Eind 2017 waren nog een aantal nota's voldaan door de werkgever, die nog door het Fonds aan de werkgever vergoed moeten worden. Dit bedrag (105) is in april 2018 alsnog voldaan en is op de balans opgenomen onder de post "Overige schulden en overlopende passiva". Eind 2018 zijn alle kosten die de werkgever had voorgesloten betaald, zodat het saldo ultimo van het jaar nul is. Er is afgesproken dat het pensioenfonds in 2019 deze kosten zelf rechtstreeks gaat betalen, zonder tussenkomst van de werkgever.

De premies worden als percentage van de pensioengrondslag berekend en per kwartaal achteraf overgemaakt. De verschuldigde bijdrage van de werkgever en werknemers van het 4de kwartaal (1.819 (2017: 1.838)) is onder debiteuren opgenomen.

In 2017 is vastgesteld dat de eindloonregeling tot 31 december 2014 niet voor alle deelnemers correct is toegepast. De aanspraken zijn te laag vastgesteld en daarop is een correctie ronde gestart. Deze correcties zijn nu opgenomen in de aanspraken, zoals vermeld in het depotverslag. De kosten voor deze correctie zijn geraamd op 1.600. Ten tijde van het ontstaan van deze verschillen, was er in de uitvoeringsovereenkomst een tekortfinanciering gedefinieerd. De kosten voor deze correctie zullen daarom door de werkgever worden vergoed aan het Fonds.

De verschuldigde bijdrage van de werkgever voor de correctie van de eindloonregeling bedragen 1.600 en zijn ook opgenomen onder debiteuren, want de afrekening met de werkgever moet nog plaatvinden in 2019.

(4) Overige activa

Onder de liquide middelen worden opgenomen die kasmiddelen en tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. De ontwikkeling is te vinden in het kasstroomoverzicht.

(5) Stichtingskapitaal en reserves

Algemene reserve	2018	2017
Stand primo boekjaar	4.701	3.621
Uit resultaatbestemming	-/- 2.985	1.080
Stand ultimo boekjaar	1.716	4.701

Kosten reserve 2016-2020

	2018	2017
Stand primo boekjaar	2.646	3.137
Kosten ten laste van reserve	-/- 578	-/- 491
Stand ultimo boekjaar	2.068	2.646

Voor de kosten buiten het contract met Aegon om, zoals accountantskosten, garantiekosten, adviseurskosten en andere kosten, is een reserve gevormd, zodat de ontvangen bijdrage van de werkgever en de werknemers kan worden gebruikt voor de inkoop van pensioenaanspraken.

Ontwikkeling Vrije Depot I

	2018	2017
Stand primo boekjaar	108.045	100.437
Rendement vrije reserve AEAMfondsen	-/- 3.312	7.715
Technisch resultaat	-	-
Toevoeging 3% surplus	1.270	1.158
Swapopbrengst	1.260	787
Opbrengst obligaties inzake swap	-/- 36	204
Restitutie vermogensbeheer	-	-
Overrente	-	1.877
Garantiekosten	-	-
Overige rentekosten	-	-
Swapkosten	-/- 1.909	-/- 1.860
Indexering t/m sept. boekjaar	-/- 18.373	-/- 2.756
	86.945	107.562
Niet gerealiseerde koersverschillen	-/- 239	-/- 926
Niet gerealiseerde waarde van de swap	2.685	1.409
	89.391	108.045

In december 2002 is in de extra algemene deelnemersvergadering besloten de indexering voor de slapers en gepensioneerden niet meer te herverzekeren maar te financieren uit het Vrije Depot, welke onder andere gevoed wordt uit de overrente. Zie bijlage B voor een nadere specificatie. In 2015 is besloten dat de restitutie van de kosten vermogensbeheer geen onderdeel uitmaken van de toe te voegen rendementen.

In december van 2018 is besloten om een indexatie van 2,46% toe te kennen. Dit is de stijging van de CBS loonindexcijfer over een periode van 15 maanden. Dit is onderdeel van de overgang naar een andere indexatie maatstaf per 1 januari 2019. Vanaf 2019 kijkt het Bestuur in hoeverre de stijging van de prijsinflatie (CPI) gevolgd kan worden. Een opstelling van de indexeringen in de loop van de tijd treft u aan onder 2.1.

Ontwikkeling Vrije Depot II

Voor de aanspraken opgebouwd vanaf 1 januari 2015 is een middelloon regeling van toepassing, die wordt geïndexeerd als er een overschot is uit de premie in die periode, nadat alle garantiepremies voor deze aanspraken zijn voldaan. Aan het einde van het huidige contract met Aegon (31 december 2020) zullen de toekomstige garantiepremies worden bepaald. Tot die tijd houden we de stand van het Vrije Depot II bij.

De ontwikkeling van dit Vrije Depot II is in 2015 al begonnen en de waarde heeft sindsdien in het eigen vermogen van het Fonds gezeten. In 2018 is besloten depot I en II separaat te presenteren. Ultimo 2018 is het saldo aangevuld vanuit het resultaat.

Reconstructie van de ontwikkeling van dit Vrije Depot II ziet er als volgt uit:

Jaar	Stand 1/1	Premie	Koopsom inkoop aanspraken	Solvabiliteits- opslag	Administratie kosten Aegon	Overige kosten	Overrente	Correctie	Stand 31/12	
2015	0	6.754	-/- 4.169	-/-	42	-/- 81	-/- 1.694	-	-	768
2016	768	7.196	-/- 6.610	-/-	66	-/- 57	-/- 226	-	-	1.005
2017	1.005	7.109	-/- 6.935	-/-	69	-/- 56	-/- 247	1.119	198	2.124
2018	2.124	7.117	-/- 6.459	-/-	65	-/- 55	-/- 296	-	-	2.366
Aangroei per onderdeel		28.176	-/- 24.173	-/-	242	-/- 249	-/- 2.463	1.119	198	2.366

In Bijlage B is ook van dit Vrije Depot II een de nadere specificatie opgenomen.

Voor de balans van 2018 ziet het er als volgt uit:

	<u>2018</u>
Stand primo boekjaar	-
Toevoeging uit winst	<u>2.366</u>
Stand ultimo boekjaar	<u>2.366</u>

Technische voorzieningen

(6) Technische voorzieningen voor risico Herverzekeraar

De voorziening voor pensioenverplichtingen op marktwaarde is als volgt samengesteld:

	2018	2017
Actieve deelnemers, inclusief arbeidsongeschikten	184.030	178.736
Gewezen deelnemers	74.468	68.857
Pensioen ontvangende deelnemers	233.517	224.817
	492.015	472.410
Voorziening onvoorwaardelijke indexaties	-	-
Excasso voorziening Herverzekeraar	4.911	4.700
	496.926	477.110

In onze uitvoeringsovereenkomst met het NLR is vastgelegd dat alle aanspraken volledig worden herverzekerd bij Aegon. Hierdoor is ons minimaal vereist eigen vermogen 101% van de voorziening pensioenverplichtingen.

Het vermogen, dat als basis wordt gehanteerd voor de berekening van de dekkingsgraad, bedraagt ultimo 2018: 610.413. De dekkingsgraad ultimo 2018 is 118,7% (2017: 123,5%). Ultimo 2018 is, evenals ultimo 2017, sprake van een reserveoverschot. Een opstelling inzake de dekkingsgraad staat onder 2.3.6.

Voor het verloopoverzicht van de technische voorzieningen wordt verwezen naar toelichting 15.

(7) Overige technische voorzieningen voor risico Fonds

Excasso voorziening

De totale excasso voorziening in depot bij de herverzekeraar (4.911 (2017: 4.700). en in eigen beheer (1.897; 2017: 1.897)

De voorziening in eigen beheer is in 2015 verhoogd naar 5 keer de begrote kosten voor het volgende jaar. Bij een liquidatie van het Pensioenfonds zal het contract met Aegon premievrij gemaakt worden en zullen er geen administratiekosten en geen beleggingskosten meer zijn. Alle kosten die buiten Aegon om worden gemaakt, zullen nog een periode doorlopen, totdat een liquidatie is voltooid. Een periode van 5 jaar is daarvoor reëel. Ultimo 2015 is daarom de excassovoorziening verhoogd naar 1.897. Ultimo 2018 is deze inschatting ongewijzigd.

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Excasso voorziening	1.897	1.897
	<u>1.897</u>	<u>1.897</u>

(8) Overige schulden en overlopende passiva voor rekening Pensioenfonds

Derivaten

Dit betreft de marktwaarde van de inflatieswap per ultimo 2018 van 3.873 negatief (2017: 6.559 negatief). De negatieve marktwaarde van de inflatieswap kan worden verklaard doordat de inflatieverwachting tot 2025 lager is dan 3%.

De notional amount (basisbedrag waarvoor de swap is afgesloten) voor 2018 bedroeg 61.580 (2017: 59.994). Dit bedrag loopt tot 2025 op tot 67.428. Deze bedragen zijn gebaseerd op het indertijd verwachte indexatievolume voor pensioengerechtigden.

Overige schulden en overlopende passiva:

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Waarde overdracht	22	11
Onverplichte toeslagen	10	12
Intrest	-	-
Overig	19.067	791
Totaal	<u>19.099</u>	<u>814</u>

De overige schulden hebben betrekking op de nog te betalen koopsom voor de indexatie per 1 januari 2019 van 18.300 en een schuld aan de werkgever van 561, ontstaan door de uitkering van het resultaat op arbeidsongeschiktheid uit het contract 2011-2016. Deze laatste schuld aan de werkgever wordt verrekend met de koopsom voor het herstel van de eindloonregeling.

Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Op de ingegane pensioenen van oud deelnemers, die pensioen genieten op grond van de pensioenregeling van voor 1 januari 1975 worden onverplichte toeslagen uitgekeerd. Naar verwachting bedragen deze toeslagen totaal 80 (2017: 100). In 2017 is de laatste gepensioneerde uit deze groep overleden en bestaat de groep nu nog uit 5 nabestaanden.

Verbonden partijen

De aangesloten werkgever, bestuurders van de aangesloten werkgever en de bestuurders van het pensioenfonds zijn te kwalificeren als verbonden partijen. Voor de bezoldiging van de bestuurders van het pensioenfonds wordt verwezen naar de toelichting ‘bestuurdersbeloning’ in de toelichting op de staat van baten en lasten. Bestuurders nemen deel aan de pensioenregeling van het fonds. Ultimo 2016 zijn er geen leningen verstrekt aan of vorderingen op bestuurders van het pensioenfonds. Inzake de uitvoeringsovereenkomst tussen het pensioenfonds en de aangesloten werkgever met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de pensioenregeling geldt dat de aangesloten werkgever zich jegens het pensioenfonds bij overeenkomst (de zogenaamde uitvoeringsovereenkomst) hebben verbonden tot het betalen van de ingevolge de geldende ABTN verschuldigde pensioenpremie.

Risicoparagraaf

Risico's en beheersing van risico's

Bij het bepalen van het beleid en het nemen van belangrijke besluiten maakt het bestuur een afweging tussen risico, rendement en beheersing van de risico's. Daarbij heeft het bestuur grenzen (risicobereidheid) gedefinieerd aan de omvang van de risico's.

Het bestuur heeft in 2018 zijn risico analyse geactualiseerd. De uitkomsten van deze analyse vormen mede de basis voor het beleid van het fonds voor de komende jaren. Het beleid is vastgelegd in de ABTN van het fonds.

Het systeem van risicomanagement voldoet aan de eisen van het bestuur. Regelmatig worden de risico's geanalyseerd en eventuele nieuwe risico's beoordeeld en vastgelegd.

De meest significante risico's voor het fonds die het bestuur heeft onderkend staan hieronder beschreven.

Risico's van het Pensioenfonds

De risico's van het Pensioenfonds kunnen worden onderscheiden in risico's die voortvloeien uit specifieke activiteiten van het fonds zoals het renterisico, het beleggingsrisico, het verzekeringstechnisch risico, het indexatierisico en het liquiditeitsrisico. Als gevolg van de volledige herverzekering van het Pensioenfonds is ook het kredietrisico aan de orde. Daarnaast is sprake van risico's voortvloeiend uit de uitvoering van de werkzaamheden zoals het operationeel risico, het uitbestedingsrisico en het compliance risico. Deze risico's worden hieronder achtereenvolgens toegelicht.

Renterisico

Het renterisico is het risico dat verband houdt met een verandering van de rente. Zowel de vastrentende beleggingen als de verplichtingen en in mindere mate de overige activa en passiva zijn gevoelig voor fluctuaties in de marktrente. Voor de volledig verzekerde aanspraken ligt dit

risico bij Aegon. Het fonds dekt renterisico's gedeeltelijk af middels een LDO ('Long Duration Overlay' – LDO), een derivaat dat de duration mismatch afdekt tussen beleggingen en verplichtingen - en inflatieswaps, om zo variaties in verplichtingen deels te kunnen matchen en de inflatie ongeacht de hoogte hiervan beter te kunnen compenseren.

Beleggingsrisico

Het beleggingsrisico is het risico van een daling van de waarde van de beleggingen zoals aandelen en andere beleggingsinstrumenten. Het Bestuur neemt ten aanzien van zijn beleggingsstrategie een defensief standpunt in. Het belangrijkste middel om het nominale pensioen te kunnen garanderen is de herverzekering van het pensioendepot dat het Fonds met AEGON is aangegaan. Binnen dit depot heeft het bestuur gekozen voor SAF 80 (vast rentend) /20 (zakelijke waarden) fonds.

Voor de beleggingen voor risico van het fonds is een verhouding van 60 (vastrentend)/40 (zakelijke waarden) afgesproken. In deze overweging is meegenomen dat deze beleggingen een zo groot mogelijke kans moeten bieden om de indexatie aan slapers en gepensioneerden te geven, maar daarnaast ook de indexatie van de actieven niet uit het oog te verliezen.

Verzekeringstechnisch risico

Het verzekeringstechnisch risico omvat de risico's van negatieve resultaten op de actuariële grondslagen die worden gebruikt bij de vaststelling van de technische voorzieningen. Het belangrijkste risico in dit kader is de ontwikkeling van de levensverwachting. Regelmatig (eens in de 2 a 3 jaar en voor het laatst in 2018) voert het bestuur een onderzoek uit naar de overlevingsgrondslagen.

Indexatierisico

Het indexatierisico komt voort uit het feit dat prijs- of looninflatie leidt tot de wens om te komen tot indexatie van de opgebouwde pensioenrechten en -aanspraken. De voorziening pensioenverplichtingen heeft alleen betrekking op de opgebouwde nominale pensioenverplichtingen, omdat de indexatieambitie voorwaardelijk is. De verwachte toekomstige indexatie heeft daarom geen gevolgen voor de voorziening pensioenverplichtingen. Wanneer het Bestuur in enig jaar besluit om te indexeren, heeft dat natuurlijk wel gevolgen voor de stijging van de voorziening pensioenverplichtingen in dat jaar. Het risico wordt mede beheerst door de discretionaire bevoegdheid van het Bestuur jaarlijks te besluiten of, en zo ja in welke mate indexatie zal plaatsvinden.

Liquiditeitsrisico

Het liquiditeitsrisico is het risico dat het Pensioenfonds over onvoldoende liquide middelen beschikt om de lopende betalingen, waaronder de pensioenuitkeringen, te kunnen verrichten. Aangezien het Pensioenfonds volledig herverzekerd is en de taak voor betalingen van onder andere de pensioenen heeft uitbesteed aan de herverzekeraar speelt dit probleem in mindere mate.

Kredietrisico

Hierbij wordt het risico verstaan dat een tegenpartij niet aan de betalingsverplichtingen kan voldoen. Het belangrijkste deel van dit risico ligt hierbij de vastrentende beleggingen zoals obligaties. Door spreiding aan te brengen over verschillende tegenpartijen wordt dit risico zo beheersbaar mogelijk gemaakt.

Operationeel risico

Het operationeel risico is het risico dat problemen ontstaan door niet afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag of andere (externe) gebeurtenissen. Dit soort risico's wordt afgedekt door een veelheid van elkaar aanvullende maatregelen. Consequente controle van de gegevens die worden aangeleverd/vervaardigd door de verschillende partijen (werkgever, adviseur(s) en herverzekeraar) beperken en voorkomen fouten. Voor wat betreft de deskundigheid van de bij het Pensioenfonds betrokken personen geldt dat de deskundigheid een doorlopend onderwerp van aandacht is. Met regelmaat worden seminars bezocht en worden cursussen gevolgd.

Uitbestedingsrisico

Het fonds besteedt de pensioenuitvoering en vermogensbeheer uit aan AEGON. Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de uitbestede werkzaamheden wordt geschaad. Om dit risico te beheersen, heeft het fonds conform de Pensioenwet beleid vastgesteld over de beheersing van risico's die samenhangen met de uitbesteding van bedrijfsprocessen. Voor het fonds bestaat het uitbestedingsrisico vooral uit het risico dat AEGON niet handelt volgens het verstrekte mandaat. Om dit risico te beheersen zijn duidelijke voorwaarden contractueel vastgelegd en uitgewerkt in een Service Level Agreement (SLA).

Compliance risico's (wettelijk-, integriteit- en juridisch risico)

De compliance risico's omvatten o.a. het risico dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen worden overtreden. Het voldoen aan wet- en regelgeving alsmede aanpassingen door wijzigingen daarin kunnen onder meer resulteren in (al dan niet structureel) hogere kosten inclusief veranderingskosten. Ook kan nieuwe wetgeving van invloed zijn op waarderingen en/of het financiële beleidskader. Het fonds beoogt het eerste te beheersen door onder meer het kennis nemen van ontwikkelingen (inclusief permanente educatie) en het inrichten van bestuurlijke processen/beheerskaders. Het tweede vormt voor het fonds een extern gegeven, waarop het fonds zo goed mogelijk beoogt in te spelen.

Daarnaast omvat het ook het risico dat interne regelgeving, zoals de gedragscode en beleggingsrichtlijnen, niet wordt nageleefd. Beheersing hiervan vindt plaats door het maken van de afspraken in de SLA met de uitvoeringsorganisatie over de inrichting en naleving van compliance aldaar. Daarnaast heeft het fonds een eigen CO aangesteld, die toeziet op de naleving van de gedragscode door het bestuur van het fonds.

7.3 Toelichting op de staat van baten en lasten over 2018

Baten

(9) Premiebijdragen	2018	2017
Bijdragen deelnemers	1.718	1.716
Bijdragen werkgever	5.399	5.393
Extra koopsom herstel eindloon	200	1.400
	7.317	8.509

De bijdrage over het 4^e kwartaal 2018 bedraagt 1.819 (2017: 1.838) en is onder debiteuren (3) als vordering in de balans opgenomen.

De eenmalige bijdrage van de werkgever aan de kosten voor het herstel in van de eindloonregeling zijn in 2018 begroot op 1.600, waarvan 1.400 verantwoord is in 2017 en 200 in 2018 is opgenomen.

De kostendeekkende premie inclusief 1% solvabiliteitsopslag bedraagt 7.156 (2017: 7.552).

De feitelijke premie bedraagt 7.694 (2017: 7.601).

De totale gedempte premie bedraagt 7.156 (2017: 7.552).

De feitelijke premie is hoger dan de gedempte premie.

De samenstelling van de kostendeekkende premie is als volgt:

	2018	2017
Actuarieel benodigde premie	6.459	6.935
Solvabiliteitsopslag	65	69
Opslag voor kosten gefinancierd uit kostenvoorziening	577	492
Opslag voor kosten gefinancierd uit premie	55	56
	7.156	7.552

(10) Beleggingsresultaten voor risico Pensioenfonds

	2018	2017
<i>Directe beleggingsopbrengsten</i>		
Opbrengst obligaties vrij vermogen	35	45
Opbrengst obligaties Vrije Depot	126	854
Opbrengst vastgoed Vrije Depot	75	40
Opbrengst aandelen Vrije Depot	-/-	-
Overige interest baten	3	18
Bruto beleggingsopbrengsten depot	200	921

Indirecte beleggingsopbrengsten

Niet gerealiseerde koersverschillen - vrij vermogen	-		107
- AEAM Aandelen	-/-	4.820	5.780
- AEAM Vastgoed	-/-	67	42
- AEAM Obligaties		13	1.147
Toekenning intrestresultaat aan Vrije Depot	-/-	239	926
Restitutie vermogensbeheer AEGON		-	326
	-/-	5.113	6.392

De beheerkosten van 0 (2017: 5) zijn niet exact toe te rekenen aan de verschillende beleggingscategorieën.

Transactiekosten zijn onderdeel van de aan- en verkooptransacties van beleggingen. De transactiekosten op basis van opgave Aegon Asset Management bedroegen in 2018: 137, hetgeen 0,10% van het gemiddeld belegd vermogen bij AAM bedraagt (2017: 25, 0,02%) (Zie paragraaf 2.3.4).

Swapresultaat

Het swapresultaat bestaat uit drie onderdelen zijnde:

- Swapopbrengsten, dat is de inflatie over 2018 zijnde 2,045% inflatie (2017: 1,312%)
- Kosten swap, zijnde 3,1% van de berekeningsgrondslag.
- Niet gerealiseerde swapwaarde, zijnde de mutatie in de waarde in de markt van de Swapovereenkomst per 31 december van het boekjaar ten opzichte van 31 december van vorig boekjaar.

(11) Mutatie herverzekeringstechnische voorzieningen

De Mutatie herverzekeringstechnische voorzieningen is qua omvang gelijk aan de Mutatie Voorziening Pensioenverplichtingen (toelichting 15).

(12) Baten uit herverzekering	2018	2017
Uitkeringen deelnemers	13.873	13.227
Waardeoverdrachten	89	202
Diverse afkopen	7	7
	13.969	13.436

(13) Overige baten Pensioenfonds	2018	2017
Uitkering uit Voorziening onvoorwaardelijke stijging	1.270	1.158
Overrente huidig jaar	-	2.996
	1.270	4.154

De teveel verzekerde pensioenen worden uitgekeerd aan het pensioenfonds. Aegon administreert deze te veel verzekerde pensioenen in een voorziening onvoorwaardelijke stijging. Jaarlijks wordt vanuit deze voorziening het teveel verzekerde pensioen bijgeschreven in de rekening courant.

Lasten

(14) Lasten herverzekeringsdeel

	<u>2018</u>	<u>2017</u>
Pensioenuitkeringen		
Het Pensioenfonds heeft uitgekeerd:		
Pensioenuitkeringen rechtstreeks	13.873	13.227
Afkopen uit waardeoverdracht	88	202
Afkopen via rekening-courant	0	1
Afkopen rechtstreeks	8	6
	<u>13.969</u>	<u>13.436</u>

(15) Mutatie Voorziening Pensioenverplichtingen

Het verloop van de technische voorzieningen is niet beschikbaar op marktwaarde. Omrekening van de technische voorziening op contractgrondslagen vindt plaats op de ultimo boekjaar stand. In onderstaand overzicht is het verloop van de technische voorziening op contractgrondslagen weergegeven met toevoeging van het effect van de omrekening naar marktwaarde.

	2018	2017
Beginstand Contractgrondslagen	284.857	280.862
Toename		
Benodigde interest	11.253	11.213
Bruto premies	3.744	4.025
Koopsom indexatie	1.998	2.638
Inkomende waardeoverdrachten	431	92
Koopsom affinanciering	6	10
Administratiekostenvergoeding	55	56
Garantiekostenvergoeding	2.078	2.008
Technisch resultaat	-/- 1.251	-/- 369
Reserve verzwaring	-	-
Afname		
Vrijval voorziening 3% stijging	-	-
Vrijgestelde premies	-/- 32	-/- 44
Pensioenuitkeringen	-/- 13.873	-/- 13.227
Vrijval excassoopslag	-/- 140	-/- 134
Uitgaande waardeoverdrachten	-/- 88	-/- 202
Afkopen	-/- 7	-/- 6
Dienstverlating	-	-/- 1
Administratiekosten	-/- 55	-/- 56
Overig	-/- 2.078	-/- 2.008
Mutatie per saldo	2.041	3.995
Eindstand contractsgrondslagen	<u>286.898</u>	<u>284.857</u>
Omrekening marktwaarde	<u>210.028</u>	<u>192.253</u>
Eindstand technische voorzieningen marktwaarde	<u>496.926</u>	<u>477.110</u>
Mutatie technische voorzieningen marktwaarde	<u>19.816</u>	<u>-/- 8.578</u>

(16) Lasten voor Pensioenfondsen

Technische lasten

Dit betreft de opbouw van de excasso voorziening.

	2018	2017
Pensioenuitkeringen		
Niet-verzekerde pensioentoeslagen	<u>7</u>	<u>12</u>
	<u>7</u>	<u>12</u>

Algemene kosten uit herverzekering	2018	2017
Administratiekosten herverzekeraar	55	56
Garantiekosten herverzekeraar	258	166
	313	222

Overige algemene kosten

Hieronder is eveneens een bedrag opgenomen ten laste van het boekjaar voor de externe accountant. Gezien de engagementletter verwacht het Fonds dat de totale kosten over 2018 56 inclusief BTW zal bedragen. (2017: 56). Deze kosten hebben betrekking op de controle van de jaarrekening, verslagstaten en de basisgegevens. De externe accountant en de accountantsorganisatie hebben in 2018 geen andere opdrachten uitgevoerd.

Accountantskosten (incl. btw)	2018	2017
Totaal bedrag aan honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening (incl. jaarstaten en basisgegevens), uitgevoerd door EY	56	56
Totaal bedrag aan honoraria voor andere controleopdrachten, uitgevoerd door EY	-	-
Totaal bedrag aan honoraria voor adviesdiensten op fiscaal terrein, uitgevoerd door EY	-	-
Totaal bedrag aan honoraria voor andere niet-controlediensten, uitgevoerd door EY	-	-
	56	56

Bestuurdersbeloningen en personeelskosten

Er werd zowel in 2018 als 2017 géén beloning aan bestuurders uitgekeerd.

Het pensioenfonds had zowel in 2018 als in 2017 geen personeel in dienst.

Voor bestuurders en leden van het verantwoordingsorgaan, die niet werkzaam zijn bij het NLR, is er een mogelijkheid om reiskosten te declareren. Deze kosten zijn opgenomen in de algemene kosten en bedragen in 2018: 1 (2017: 1).

(17) Resultaatbestemming	2018	2017
De toevoeging aan de algemene reserve bedraagt	-/-	2.985
Onttrekking uit reserve Administratiekosten 2016-2020	-/-	577
Toevoeging aan de Vrije Depot I	-/-	18.654
Toevoeging aan Vrije Depot II	-	-
	-/-	19.850
	1.080	492
	7.608	-
	8.196	8.196

De specificatie omtrent de toevoeging aan de het Vrije Depot I en II is gegeven onder punt 5 van de toelichting op de balans.

De toevoeging aan de algemene reserve bestaat uit de rente en effectenopbrengsten van het zo genoemde ‘eigen vermogen Fonds’ welke gelden en effecten zijn ondergebracht bij ABN AMRO MeesPierson.

Aegon heeft alle risico's, inclusief het risico dat de garantielasten in enig jaar niet uit de overrente kan worden gedekt. Echter de in de balans opgenomen Garantielastenreserve betreft een door Aegon gestort deel van de garantielastenverzekering die bij vertrek bij Aegon vrijkomt.

Statutaire regeling omtrent de bestemming van het saldo van baten en lasten

Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. Het voorstel resultaatbestemming 2018 is opgenomen in de paragraaf van de staat van baten en lasten in de jaarrekening.

Verslaggeving regels kennen twee varianten voor de behandeling van het resultaat boekjaar in de balans: voor resultaatbestemming en ná resultaatbestemming.

De balans wordt opgemaakt ná resultaatbestemming. Dit betekent dat het saldo van baten en lasten, zoals blijkend uit de staat van baten en lasten verwerkt is in de verschillende componenten van het eigen vermogen.

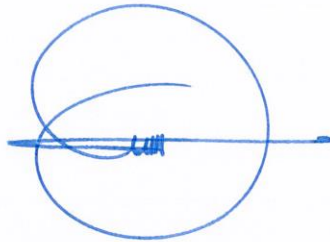
Gebeurtenissen na Balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum, die direct relevant zijn voor de verslaglegging van het pensioenfonds.

Amsterdam, 25 juni 2019

Het bestuur,

Drs. L.W. Esselman RA
(voorzitter)

A blue ink signature consisting of a large circle with a horizontal line through it, and some scribbles below.

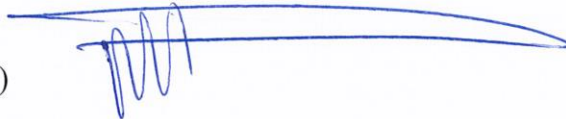
Mw. Mr. O.E. van Randwijck
(vice-voorzitter)

A blue ink signature that appears to be 'O.E. van Randwijck' written in a cursive style.

Mw. H.J. van der Stoep AAG
(secretaris)

A blue ink signature with a large, circular flourish at the beginning.

M.A. Pielstroom
(penningmeester)

A blue ink signature with a long horizontal line and some scribbles below.

C.J. Jansen
(lid)

A blue ink signature that appears to be 'C.J. Jansen' written in a cursive style.

OVERIGE GEGEVENS

8 CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium te 's-Gravenhage gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de staat van baten en lasten over 2018;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium (hierna: de stichting) zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 6 miljoen
Toegepaste benchmark	1,0% van het pensioenvermogen per 31 december 2018 (afgerond), zijnde het totaal van de technische voorzieningen voor risico herverzekeraar, de overige technische voorzieningen risico fonds, het stichtingskapitaal en de reserves.
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van de stichting en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Gelet op het reserveoverschot hebben wij de materialiteit gesteld op 1,0% van het pensioenvermogen.

De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij aan het bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven de € 300.000 rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken.

Wij hebben in vergelijking met voorgaand jaar geen wijzigingen in de kernpunten van onze controle aangebracht.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Herverzekering van de pensioenverplichtingen

Risico

De pensioenverplichtingen zijn volledig herverzekerd bij Aegon Levensverzekering N.V. Het herverzekeringsdeel technische voorzieningen betreft een significante post in de balans van de stichting.

Het bestuur blijft conform wetgeving eindverantwoordelijk voor de gehele dienstverleningsketen.

De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor het herverzekeringsdeel technische voorzieningen beschreven in paragraaf 7.1 (grondslagen voor waardering en resultaatbepaling) en een nadere beschrijving opgenomen in paragraaf 7.2 toelichting 2 (herverzekeringsdeel technische voorzieningen).

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat het herverzekeringsdeel technische voorzieningen niet juist is gewaardeerd of toegelicht.

Onze controleaanpak

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van het herverzekeringsdeel technische voorzieningen per 31 december 2018. Daartoe zijn wij de voorwaarden in het herverzekeringscontract en de kredietwaardigheid van de herverzekeraar nagegaan.

Voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening, hebben wij de juiste werking van interne beheersmaatregelen bij de herverzekeraar getoetst op basis van de ontvangen Standaard 3402 type II rapportage. Verder hebben wij gegevensgerichte werkzaamheden uitgevoerd zoals cijferanalyses en deelwaarnemingen gericht op de uitkomsten van de relevante financiële informatiestromen.

	Tot slot hebben wij de toelichtingen met betrekking tot het herverzekeringsdeel technische voorzieningen onderzocht.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2018 of de toelichting van het herverzekeringsdeel technische voorzieningen.
Waardering en toelichting van beleggingen zonder genoteerde marktprijzen	
Risico	<p>De beleggingen voor risico pensioenfondsen zijn een significante post op de balans van de stichting. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een deel van de beleggingen voor risico pensioenfondsen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen die worden gewaardeerd op basis van netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen.</p> <p>De waarderingonzekerheid neemt inherent toe bij netto contante waardeberekeningen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij de stichting betreft dit een inflatiederivaat. De posities in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen waaronder indirecte vastgoedbeleggingen, kennen eveneens inherent relatief veel waarderingonzekerheid doordat de waarde wordt ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers. In onze risico-inschatting houden wij overigens rekening dat de onderliggende beleggingen in de niet-(beurs)genoteerde aandelen- en vastrentende waardenbeleggingsfondsen veelal genoteerde marktprijzen als basis van de waardering kennen, hetgeen de schattingsonzekerheid verlaagt.</p> <p>De stichting heeft de waarderinggrondslagen voor de beleggingen voor risico pensioenfondsen beschreven in paragraaf 7.1 (grondslagen voor waardering en resultaatbepaling) en een nadere toelichting opgenomen in toelichting 7.2 toelichting 1 (beleggingen voor risico pensioenfondsen). Uit deze toelichting blijkt dat per 31 december 2018 de waarde van het inflatiederivaat € 3,9 miljoen negatief is en € 96,0 miljoen van de beleggingen wordt gehouden in niet-(beurs)genoteerde beleggingsfondsen. Dit betreft 87% van de totale beleggingen.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen voor risico pensioenfondsen zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd of toegelicht zijn.</p>
Onze controleaanpak	<p>Wij hebben de gehanteerde waarderinggrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfondsen per 31 december 2018.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor de waardering van het inflatiederivaat hebben wij met gebruikmaking van eigen waarderingsspecialisten de waardering en de daarbij gehanteerde uitgangspunten per jaareinde getoetst door het uitvoeren van een eigen, parallelle, waardering. • Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen hebben wij de waardering geverifieerd met gecontroleerde jaarrekeningen of gecontroleerde intrinsieke waarde-opgaven per 31 december 2018. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen voor risico pensioenfondsen onderzocht.</p>

Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfondsen zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2018 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.
Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen	
Risico	<p>De technische voorzieningen, waaronder de voorziening voor pensioenverplichtingen en de overige technische voorzieningen voor risico fondsen, betreffen een significante post in de balans van de stichting. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). In aanvulling op de tafels wordt gecorrigeerd voor de ingeschatte ervaringssterfte bij de stichting, zijnde de fondsspecifieke ervaringssterfte. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.</p> <p>De stichting heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in paragraaf 7.1 (grondslagen voor waardering en resultaatbepaling) en een nadere toelichting opgenomen in paragraaf 7.2 toelichting 6. Uit deze toelichting blijkt dat (schattings)wijzigingen hebben plaatsgevonden door toepassing van de Prognosetafel AG2018 en wijziging van de fondsspecifieke ervaringssterfte op basis van nader onderzoek. Volgens deze toelichting is de voorziening pensioenverplichting hierdoor € 6 miljoen lager uitgekomen.</p> <p>Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd of toegelicht zijn.</p>
Onze controleaanpak	<p>Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerende actuaire van de stichting. De certificerende actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerende actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerende actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2018. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de ervaringssterfte op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.</p> <p>Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen beoordeeld en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2018:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerende actuaire. • Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerende actuaire, gelet

	<p>op de besluitvorming van het bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. <p>Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen onderzocht.</p>
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2018 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de overige gegevens;
- intern toezicht (het verslag verantwoordingsorgaan over het jaar 2018 en de samenvatting visitatiecommissie) en de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden voor de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het

bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de stichting haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;

- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amsterdam, 25 juni 2019

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. Q. Tsar RA

9 ACTUARIËLE VERKLARING

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium te 's Gravenhage is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Towers Watson Netherlands B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Towers Watson Netherlands B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 6.000.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 300.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuariel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

Ik heb geconstateerd dat de verplichtingen van het pensioenfonds volledig zijn herverzekerd door middel van een garantiecontract en heb dit betrokken in mijn oordeel.

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum hoger dan het wettelijk vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds van de Stichting Nationaal Lucht- en Ruimtevaartlaboratorium is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening voldoende.

Purmerend, 25 juni 2019

drs. C.G.M. Kroon AAG
Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

BIJLAGEN

Bijlage A: Bijdrage werkgever en werknemers

In de overeenkomst tussen het NLR en het pensioenfonds NLR is sprake van een premiebijdrage van maximaal 22% van de pensioengrondslag door de werkgever en maximaal 7% door de werknemers. De werkgever draagt na ieder kalenderkwartaal de bijdrage aan het fonds over.

De opbouw van de premies, koopsommen en resultatendelingen van de herverzekering en de bijdrage van de deelnemers en werkgever daarin, zijn als volgt samengesteld:

Omschrijving	2018		2017		2016		2015	
		%		%		%		%
a Premies	6.399	18,8	8.686	26,3	6.559	18,8	10.304	23,6
b Koopsommen	0	0,0	0	0,0	0	0	0	0,0
c Saldo deelname waardeoverdracht	21	0,1	-13	0,0	23	0,1	22	0,1
Subtotaal	6.420	18,9	8.673	26,3	6.582	18,9	10.326	23,7
d Garantie- en beheerkosten	258	0,8	166	0,5	110	0,3	110	0,3
e Administratie en excasso kosten	55	0,2	56	0,2	57	0,2	57	0,1
Totaal	6.733	19,9	8.895	27,0	6.749	19,4	10.493	24,1
Hierin bijgedragen door								
- deelnemers	1.718	5,1	2.054	6,2	2.171	6,2	2.171	5,0
- werkgever	5.599	16,5	6.455	19,6	6.821	19,6	6.822	15,6
Bijdrage werkgever en deelnemers	7.317	21,6	8.509	25,8	8.992	25,8	8.993	20,6
Som gemiddelde salarisgrondslagen in het verslagjaar								
	33.979	100,0	33.874	100,0	34.891	100	43.615	100,0
Gewogen parttime gemiddelde	31.906	93,9	31.797	93,9	33.321	95,5	41.652	95,5
Pensioengrondslag (bijdrage deelnemers/0,07)	24.543		23.474		24811		31.014	

(De vermelde percentages zijn de percentages op basis van de salarissom)

a/b Premies en koopsommen

De in de rekening van baten en lasten opgenomen premies en koopsommen, zijn toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben.

Met uitzondering van de onder 2.1 vermelde "niet-verzekerde pensioentoeslagen" zijn alle aanspraken op pensioen ingevolge het pensioenreglement herverzekerd bij Aegon Levensverzekering N.V.

De financiering van de pensioenen vindt plaats door middel van op iedere mutatedatum te betalen koopsommen en wisselende jaarpremies:

- De wisselende jaarpremies betreffen het verzekeren van pensioenen op grond van toekomstige deelnemerstijd tot de eerstvolgende wijzigingsdatum, als regel 1 januari.
- De koopsommen betreffen de inkoop van pensioenen op grond van reeds vervulde deelnemersjaren.

De fluctuaties in de bruto koopsommen voor de inkoop van verstreken deelnemersjaren houden verband met het moment waarop en de mate waarin salariswijzigingen en wijzigingen in de AOW-inbouw zijn opgetreden en het verschil in leeftijdsopbouw van het verzekerdenbestand op de desbetreffende tijdstippen.

c Deelname waardeoverdracht

Voor 2018 ziet de overdracht er als volgt uit:

	2018	2017
<i>Overgenomen pensioenreserves (indiensttreeders)</i>		
Ontvangen: "overgenomen pensioenverplichtingen"	-/ - 491	161
Betaald: "premies herverzekeringen"	491 - / -	160
	0	1
<i>Overgedragen pensioenreserves (uitdiensttreeders)</i>		
Betaald: "overgedragen pensioenverplichtingen"	175 - / -	366
Ontvangen: "uitkeringen uit hoofde van herverzekering"	-/ - 154	351
	21	-15
saldo waardeoverdracht ten laste van het Pensioenfonds	21	-14

d Garantie- en beheerkosten

Aegon houdt voor het Fonds een separaat beleggingsdepot aan, waarvan de grootte overeenkomt met de voorziening voor pensioenverplichting benodigd voor de opgebouwde pensioenrechten. Sinds 2011 wordt berekend wat het verschil is tussen de waarde van de beleggingen en de waarde van de voorziening op marktrente.

Het meerdere wordt uitgekeerd aan het Fonds. Een tekort in enig jaar wordt niet in rekening-courant verrekenend doch doorgeschoven naar het daaropvolgende jaar.

Voor een overzicht van de jaarlijkse opbrengst wordt verwezen naar hoofdstuk 2.4.

Wel worden de administratie, garantiekosten en de beheerkosten in rekening-courant verrekenend.

Garantiekostenberekening

De jaarlijkse garantievergoeding is een combinatie van uitkeringsgarantie, rentegarantie en kosten vermogensbeslag en bedraagt gedurende de contractperiode respectievelijk 0,452% van RO(j) en 0,920% van de reserve RN(j).

RO(j) en RN(j) zijn gedefinieerd in de overeenkomst met de herverzekeraar en is ongeveer gelijk aan de in het depotverslag vermelde VPV. Indien de rente laag is zal de VPV stijgen, hierdoor stijgen de garantiekosten eveneens.

e Administratie- en excasso kosten

In de administratiekosten zitten de jaarlijkse excasso kosten als variabele. In de premie zit 1% opslag voor de opbouw van deze excasso kosten. Jaarlijks wordt de teveel c.q. de te weinig in rekening gebrachte opslag uit de premie ten laste c.q. ten gunste van de administratiekosten gebracht.

<i>Administratievergoeding</i>	2018	2017
vaste kosten	88	87
actieve deelnemers	29	28
arbeidsogeschikte deelnemers	-	-
inactieve deelnemers	18	17
gepensioneerden	60	59
Totaal	195	191
af: vrijval exasso reserve	-/- 141	-/- 135
	54	56

Bijlage B: Overzicht Vrije Depot I en II

Toevoegingen en onttrekkingen per jaar

Het verloop van het Vrije Depot I sinds het ontstaan (2002) ziet er als volgt uit:

Jaar	Stand 1/1	rendement	3% surplus	Techn.result.	overrente	indexering	rente	swap resultaat	Niet gerealiseerde waarden	restitutie vermogens beheer	overig	Stand 31/12					
2002	28.042	-/-	1.272	125	-	-	-	-	-	-	-	26.895					
2003	26.895		1.751	738	-	-/-	27	-	-	-	-	29.357					
2004	29.357		1.415	873	3.179	-/-	82	36	-	-	-	34.778					
2005	34.778		2.718	543	-	-/-	84	3	-	-	32	37.990					
2006	37.990		535	453	-	3.032	-/-	403	90	1.020	-/-	3.611	-	39.106			
2007	39.106		316	532	-	1.685	-/-	620	2	809	-/-	674	-	41.156			
2008	41.156	-/-	170	515	-	-	-/-	1.424	1	917		1.892	-	42.887			
2009	42.887		675	521	-	-	-/-	534	-/-	8	490	1.050	201	600	45.882		
2010	45.882		947	795	3.720	7.498	-/-	305	-/-	6	97	-/-	22	242	-	58.848	
2011	58.848		2.017	530	1.987	-	-/-	614	-/-	12	707		1.388	218	-	65.069	
2012	65.069		4.186	689	-	-	-/-	1.203	-	523		9.934	264	-	-	79.462	
2013	79.462		506	766	-	16.444	-/-	845	-/-	7	973	-/-	4.558	270	-	93.011	
2014	93.011		9.522	886	-	-	-/-	827	-/-	8	-/-	359	-/-	687	274	-	101.812
2015	101.812		-	1.013	827	-	-/-	1.357	-/-	6	-/-	628	-/-	587	-	-	101.074
2016	101.074		4.163	1.100	-	-	-/-	3.912	5	-/-	1.805		1.458	-	-/-	1.643	100.438
2017	100.438		7.715	1.157	-	1.877	-/-	2.755	-	-/-	868		482	-	-/-	1	108.045
2018	108.045	-/-	3.312	1.269	-	-	-/-	18.373	-	-/-	685		2.447	-	-	-	92.191
Aangroei per onderdeel			32.984	12.380	9.713	30.536	-/-	33.365	90	1.190		8.511	1.469	-/-	1.012		92.191

Overrente is de overrente totale depot minus de garantielasten: 2017: 1.843.(2013: 986, 2010: 1.283, 2007: 1.041, 2006: 957).

Tot 1 januari 2015 was met de werkgever afgesproken dat, indien de garantielasten niet uit de overrente van dat jaar kunnen worden betaald, de werkgever deze kosten voor haar rekening neemt. Vanaf de 2016 worden de overrente en de garantielasten met elkaar verrekend.

In 2007 is er een aanpassing gekomen op de overrente van 2006 van -150. Dat verschil is in de overrente 2007 mee genomen.

Swapresultaat: rente achterliggende obligaties, index opbrengst minus swapkosten en beheerkosten obligaties.

Niet gerealiseerde waarden: Niet gerealiseerde koersverschillen obligaties en de waarde van de swap in de markt.

Overig: 2005: aanpassing beginstand; 2009: 600 betreft bijdrage van de werkgever; 2016: toevoeging aan kostenreserve 2016-2020

Het verloop van het Vrije Depot II sinds het ontstaan (2015) ziet er als volgt uit:

Jaar	Stand 1/1	Premie	Koopsom inkoop aanspraken	Solvabiliteits- opslag	Administratie- kosten Aegon	Overige kosten	Overrente	Correctie	Rendement overig	Stand 31/12
2015	0	6.754	-/ 4.169	-/ 42	-/ 81	-/ 1.694	-	-	-	768
2016	768	7.196	-/ 6.610	-/ 66	-/ 57	-/ 226	-	-	-	1.005
2017	1.005	7.109	-/ 6.935	-/ 69	-/ 56	-/ 247	1.119	198	-	2.124
2018	2.124	7.117	-/ 6.459	-/ 65	-/ 55	-/ 296	-	-	-	2.366
Aangroei per onderdeel		28.176	-/ 24.173	-/ 242	-/ 249	-/ 2.463	1.119	198	-	2.366

^ De standen van 2015 tot en met 2017 waren niet direct zichtbaar op de balans, maar waren onderdeel van het eigen vermogen van het Fonds. In 2018 is een aparte regel op de balans gemaakt en wordt het Vrije Depot II ook zichtbaar getoond.

Het verschil tussen de kolom premie en de som van de kolommen “Koopsom inkoop aanspraken” tot en met “Overige kosten” mag niet negatief zijn en wordt dan in de kolom correctie gecorrigeerd.

Bijlage C: Overzicht Vermogensontwikkeling

Toelichting op de beleggingen in het separateerde depot bij de herverzekeraar.

De werking van het Aegon Mixfonds is als volgt:

Participaties in de Aegon-mixfondsen worden gewaardeerd tegen kostprijs. Bij verkoop worden de gerealiseerde waardeverschillen ten opzichte van de dan geldende balanswaarde gepassiveerd respectievelijk geactiveerd en vervolgens in een periode van zeven jaar ten gunste respectievelijk ten laste van de resultatenrekening gebracht. De door de Aegon-mixfondsen gedane uitkeringen worden volledig verantwoord ten gunste van de resultatenrekening. Deze uitkeringen komen overeen met de resultaten welke zouden zijn verantwoord bij een directe belegging in de beleggingen waarin door de Aegon-mixfondsen wordt belegd. Het Aegon-mixfonds is een Fonds met 80% vastrentend en 20% aandelen, commodity's e.d. waarbij de duration van de obligaties via een rentederivaat wordt vergroot om de voorzieningen en verplichtingen beter op elkaar af te stemmen.

De obligaties en leningen op schuldbekentenis worden gewaardeerd op amortisatiewaarde. Waardeverschillen tussen opeenvolgende ultimo-balansstanden (rekening houdende met aankopen / verstrekkingen en verkopen / aflossingen) worden volledig en onmiddellijk ten gunste resp. ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Gerealiseerde waardeverschillen op het moment van verkoop ten opzichte van de dan geldende balanswaarde worden gepassiveerd resp. geactiveerd en vervolgens in een periode van zeven jaar ten gunste resp. ten laste van de staat van baten en lasten gebracht.

Hierna treft u een overzicht van de marktwaarde van de bezittingen die bij het herverzekeringscontract horen. Deze waarden zijn tot 1 november 2015 inclusief de vrije reserve die aangehouden wordt bij Aegon.

Vermogensontwikkeling Aegon Mixfonds 2018: herverzekerd deel

	Marktwaarde 31/12/2018	Marktwaarde 31/12/2017	Marktwaarde 31/12/2016	Marktwaarde 31/12/2015
Strategic Allocation Fund	423.370	433.604	431.906	406.021
Liquiditeiten	-3.004	-3.012	-2.875	(2,302)
Strategic Allocation Fund				
Tactische Asset Allocatie	2.899	3.143	3.283	2.732
Private Equity	11.471	11.411	10.660	10.927
Aandelen	39.118	45.040	46.862	43.672
Grondstoffen	3.656	5.081	5.629	4.098
Hedge Funds	7.479	7.880	9.978	9.884
Vastgoed	13.362	15.501	17.824	11.812
Asset Backed Securities	28.572	24.802	27.077	36.440
Emerging Market Debt	15.000	19.506	16.289	9.884
Staatsobligaties	89.119	87.754	63.876	55.764
Credits	76.389	82.371	89.672	119.886
Hypotheken	83.867	84.912	79.311	59.421
TIRO	2.857	3.316	2.900	3.415
High Yield	11.765	9.301	15.137	26.596
SLM	37.816	33.586	43.408	
Long Duration Overlay	0	0	0	11.490
Overig	0	0	0	0

Totaal	423.370	433.604	431.906	406.021
---------------	----------------	----------------	----------------	----------------

Vermogensontwikkeling beleggingen voor risico Pensioenfonds 2018

	Marktwaaarde 31/12/2018	Marktwaaarde 31/12/2017	Marktwaaarde 31/12/2016	Marktwaaarde 31/12/2015
<i>Aandelen</i>				
AEAM Aandelenfondsen	39.928	46.238	23.604	22.428
Robeco	0	588	527	497
Fortis Obam	0	495	435	429
Sub aandelen	39.928	47.321	24.566	23.354
<i>Vastgoed</i>				
AEAM Vastgoedfonds	2.948	2.101	2.103	1.883
Sub vastgoed	2.948	2.101	2.103	1.883
<i>Obligaties</i>				
AEAM Obligatiefondsen	53.169	42.052	40.921	37.960
Delta lloyd rente participaties	0	270	270	263
Belgie 2011-2025	14.752	16.660	18.339	19.667
Duitsland 2024	0	0	10.005	9.566
Frankrijk 2025	0	0	9.585	9.080
NL 2025-2026	0	6.542	6.669	6.295
Sub obligaties	67.921	65.524	85.789	82.831
<i>Derivaten</i>				
Inflatieswap	-3.872	-6.558	-7.967	-8.334
Sub derivaten	-3.872	-6.558	-7.967	-8.334
Totaal	106.925	108.388	104.491	99.734

In 2015 is de vrije reserve uit het verzekerde depot onttrokken en in AEAM fondsen belegd.

Bijlage D: Verklaring gehanteerde begrippen

ABTN <i>Actuariële grondslagen</i>	<u>A</u> ctuariële en <u>B</u> edrijfstechnische <u>N</u> ota Grondslagen waarbij rekening is gehouden met overlevings- en sterftekansen.
AFM	De <u>A</u> utoriteit <u>F</u> inanciële <u>M</u> arkten, door de wet aangewezen voor gedragstoezicht op pensioenfondsen. De AFM houdt ook toezicht op de communicatie door pensioenfondsen naar de deelnemers.
ALM	Asset Liability Management
Beleidsdekkingsgraad	Gemiddelde dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden. Voor volledig herverzekerde fondsen gelijk aan de werkelijke dekkingsgraad van 31 december van het jaar.
Compliance	De naleving van wet- en regelgeving alsmede naleving van interne regels en zo bij te dragen aan een goede reputatie en betrouwbaarheid.
Compliance officer	Functionaris die toezicht houdt op de naleving van de hierboven omschreven Compliance
Contante waarde	De waarde op dit moment van een toekomstige geldstroom, rekening houdend met een bepaalde rentevoet en actuariële grondslagen.
Dekkingsgraad	De verhouding tussen het aanwezig eigen vermogen exclusief garantielastenreserve en de contante waarde van de pensioenverplichtingen.
DNB	De <u>N</u> ederlandsche <u>B</u> ank, door de wet aangewezen als toezichthouder op de solvabiliteitspositie van de pensioenfondsen.
Effectentypisch gedragstoezicht	De effectentypische gedragsregels zijn direct afgeleide regels van het gedragstoezicht op effecteninstellingen en zijn opgenomen in wet- en regelgeving. Dit toezicht geldt niet alleen voor effecten-instellingen, maar ook voor pensioen- en spaarfondsen en overige financiële instellingen in de zin van de Wet toezicht kredietwezen 1992.
Excasso voorziening	Reservering voor de kosten van uitkeringen in de toekomst.
Financieel Toetsingskaders (nFTK)	In de pensioenwet opgenomen besluit waarin de kaders voor de toetsing van de solvabiliteit van pensioenfondsen wordt beschreven.
GBM/V	Gehele bevolking man/vrouw
Haalbaarheidstoets	De haalbaarheidstoets geeft inzicht in de samenhang tussen de financiële opzet, het verwachte pensioenresultaat en de risico's die daarbij gelden.
ISAE 3402 rapport	De International Standard on Assurance Engagements 3402) betreffen de richtlijnen van de Internal Auditing and Assurance Standards Board (IAASB) over beheersing van processen.

<i>ISAE 3402 Type I rapport</i>	Een Type I rapport omvat de beschrijving van de beheersingsdoelstellingen en de beschrijving en de implementatie van de beheersingsmaatregelen
<i>ISAE 3402 Type II rapport</i>	Een Type II rapport omvat tevens de toetsing of de beheersingsmaatregelen in de verslagperiode effectief zijn geweest.
<i>Kostendekkende premie</i>	Premie die bestaat uit de benodigde premie voor inkoop van de nieuwe opbouw van rechten, een opslag voor kosten, instant houding van het vereist eigen vermogen en voor de financiering van de toekomstige indexatie.
<i>Marktrente Correctiefactor (MRC)</i>	Factor die gebruikt wordt als opslag of afslag om premie en koopsommen te berekenen die vanwege de geldende marktrente afwijken van de 4% rekenrente.
<i>OPF</i>	Ondernemings Pensioenfonds (in tegenstelling tot een Bedrijfstakpensioenfonds BPF).
<i>Overrente</i>	Het verschil tussen het behaalde rendement en het benodigde rendement. Het meer dan benodigde rendement wordt ‘overrente’ genoemd.
<i>Pension Fund Governance</i>	Goed Pensioenfondsbestuur.
<i>Pensioengevend salaris</i>	12-voudige van het vaste maandsalaris en het hieraan gerelateerde vakantietoeslag verhoogd met niet variabele toeslagen zoals onregelmatigheidstoeslag.
<i>PF</i>	Pensioenfonds
<i>Prudentieel toezicht</i>	Toezicht gericht op het bevorderen van de financiële degelijkheid van financiële instellingen.
<i>Rekenrente</i>	Rentepercentage waarmee gerekend wordt.
<i>Rentetermijnstructuur</i>	een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds.
<i>Slaper</i>	Ex-werknemer met pensioenopbouw waarvan het pensioen nog niet is ingegaan. Meestal iemand die nog geen recht heeft op AOW.
<i>Sterftetafel</i>	Een sterftetafel is een statistische beschrijving van het afstervingsproces van een bevolking
<i>Technische voorziening</i>	Voorziening nodig om hogere kosten dan voorzien uit te bekostigen (schade door invaliditeit, langer leven dan voorzien enz.).
<i>VPV</i>	Voorziening Pensioenverplichtingen
<i>VO</i>	Verantwoordingsorgaan.
<i>Vastrentende waarden</i>	Beleggingen in obligaties, staatsleningen en leningen op schuldbekentenis.
<i>Vereiste Dekkingsgraad</i>	Door DNB vastgestelde norm voor benodigd vermogen, afhankelijk van beleggingsmix. Voor volledig herverzekerde fondsen gelijk aan 101%.

Visitatiecommissie (VC)

Een commissie die één keer in de drie jaar of vaker als daartoe aanleiding is het functioneren van het bestuur toetst. Deze commissie wordt, na akkoord van het VO benoemd door het bestuur en bestaat uit tenminste drie onafhankelijke deskundigen.

Zakelijke waarden

Beleggingen in aandelen, onroerend goed en grondstoffen.